Clementine

Ernest Claes

bron
Ernest Claes, *Clementine*. Met illustraties van Henri van Straten. Wereldbibliotheek-Vereeniging, Amsterdam 1940

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/clae004clem01_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de gebruiksvoorwaarden.

dbnl digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren

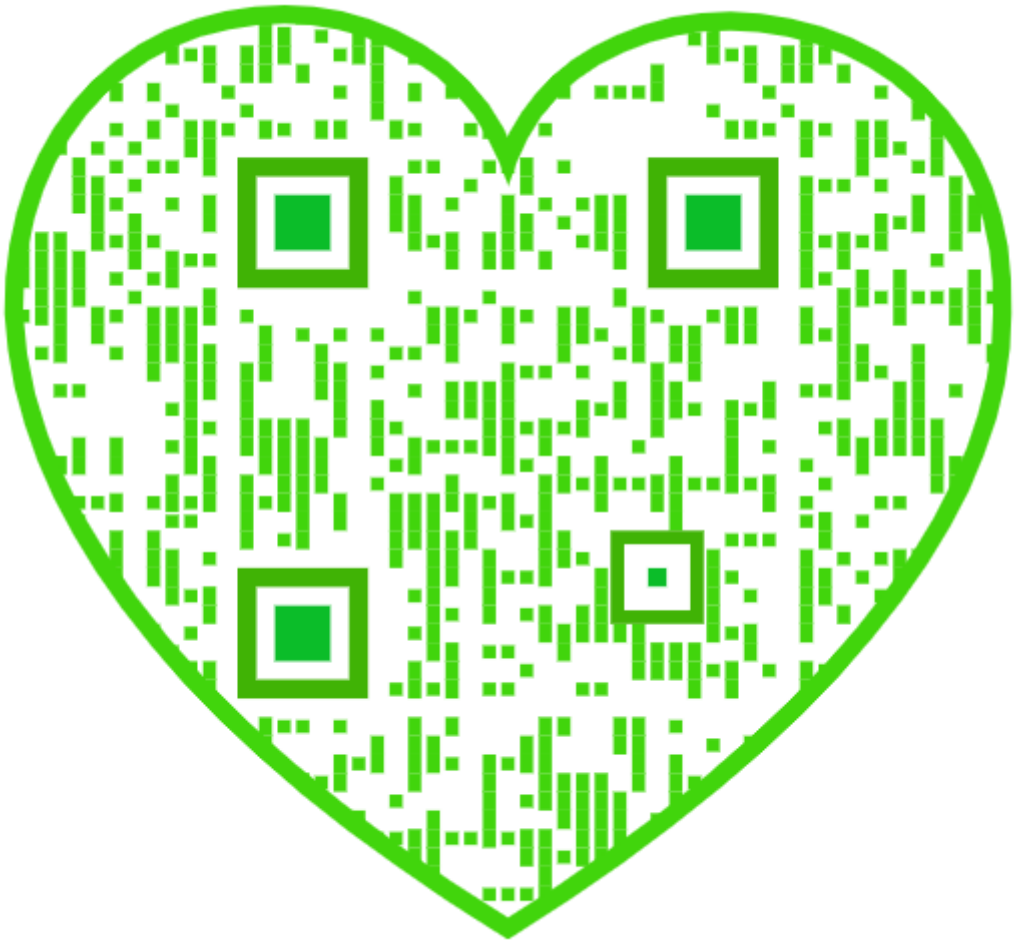

Ernest Claes, ***Clementine***

I.

Dit is gedeeltelijk ook de geschiedenis van Louis Charles Gérard Parmentier, ‘mijnheerke’, zooals madame Parmentier zaliger hem gedurende den ganschen tijd van hun huwelijk heeft genoemd. Het witte vierkante huis, te midden van den tuin, - in het dorp noemt men het ‘het kasteelke’ - een paar honderd meter voorbij de brug, heeft na zijn dood langen tijd te koop gestaan. Het verkeerde in een vervallen toestand, en het is nu het eigendom geworden van de konservenfabriek Grymonprez et Fils Soc. An. Wat die er zullen mee doen weet men nog niet. Mijnheerke werd geboren toen zijn ouders reeds zestien jaar getrouwd waren. Hij verloor die goede ouders toen hij nog geen twintig was. Zijn vader was rijk, rentenier, en zoo was mijnheerke, eenige zoon, ook rijk. En zooals zijn vader in zijn leven

nooit een dag had gewerkt ‘omdat hij het niet van doen had’, heeft mijnheerke ook nooit iets uitgevoerd om dezelfde eerbare reden. Het zou moeilijk te zeggen zijn hoe hij al de dagen en maanden van zijn tamelijk lang leven, zeventig jaar, heeft omgekregen. Hij stond te acht uur op, hij slenterde in den voor- of den namiddag een uurtje door het dorp, hij vischte in den vijver achter zijn huis en in de groote waterputten van de gemeentebeemden, en in het visschen bezat hij een zekere handigheid. In het jachtseizoen zag men hem dikwijls de velden of de bosschen intrekken met het geweer aan den schouder, maar nooit, geloof ik, heeft hem iemand zien terug komen met een haas of een patrijs. Hij droeg dan een grijs jagerspak van dikke stof, bruine laarzen tot aan de knieën, een grijs vilten hoed, en dat pak gaf hem, dacht hij zelf, een ietwat mannelijker voorkomen. Het was meer om dit pak dan om het wild dat hij op jacht ging.

Ja, wat deed mijnheerke dan nog? Zeer zelden ontving hij bezoek. Een ver familielid, een dame van zijn leeftijd, was een paar keeren op bezoek gekomen, maar na den tweeden keer kwam zij niet meer terug. Hij hield er niet van. Zondags ging hij naar de hoogmis. Hij stond in de kerk voor zijn stoel rechtop, blikte naar

den rug van den pastoor voor het altaar, of naar iets anders, maar of hij dan bad of niet bad, geen mensch had het kunnen zeggen. Hij hield ieder jaar zijn paschen. Verder kwam hij met kerk of geestelijkheid niet in aanraking. Hij ging zelf bijna nooit op reis. Wel heeft hij vroeger wat fietstochtjes gemaakt. Er werd gezegd dat hij dan de café's in den omtrek bezocht waar jong vrouwvolk was. Of dat waar is weet ik niet. Mijnheerke was altijd goed gekleed. Wanneer hij in den zomer, in witte broek, schoenen en pet, en met een blauw veston met vergulde knoopen, door het dorp stapte, nam iedereen de pet voor hem af, als voor den heer van de parochie. Hij sprak bij voorkeur Fransch met degenen die deze taal verstonden, den pastoor, notaris Claessens, en hij las elken dag een Fransche gazet. Hij was in zijn jeugd vier jaar op een kostschool geweest in het Walenland.

Zijn magere, schriele gestalte gaf aan zijn uiterlijk iets onvasts, iets waarvan ge niet zeker waart. Ge wist niet goed hoe ge hem moest opnemen. Zijn bijna driekantig gezicht, met de spitse kin, scherpen neus en grijze varkensoogjes, werd met de jaren nog smaller, bloedloozer, en hij had een fluwijnigen, geniepigen trek om zijn dunne lippen. Hij was vroeg kaal.

In het leven van mijnheerke Parmentier is er volstrekt nooit iets gebeurd dat het vermelden waard is. Zelfs zijn huwelijk niet. Het eenige merkwaardige feit van zijn bestaan, of liever waartoe hij aanleiding heeft gegeven, dat hij had voorbereid, gebeurde een paar uur na zijn dood, en om dit feit blijf ik met een zekere sympathie aan hem denken.

Madame Parmentier zaliger was de eenige dochter van notaris Beuckelaers. Als jong meisje reeds was zij een willoos, onbeduidend schepsel, dat juist zoo ver ging of handelde als men haar deed gaan of handelen, product van een Fransch nonnenpensionaat, waarvan zij na vijf jaar terugkwam met wat verkwezelde devotiegebruiken en wat Fransche manieren, en met een hoofd bijna even leeg als toen zij er naar toe trok. Maar zij bezat een goede dosis sluwheid, atavisme waarschijnlijk van haar notarieele voorouders, en dit ging gepaard met een hooghartige koppigheid, eigenschap van domme menschen, waardoor zij over Clementine een zeker gezag heeft weten te behouden. Toen ze zeven en twintig jaar oud was bleef ze alleen achter, met de meid Clementine, vier jaar ouder dan zij zelf, en met een goed inkomen. Had haar moeder haar op een schoonen dag gezegd: ‘Emma, ge gaat trouwen met die of die,’ zou zij hebben

geantwoord: ‘Goed, mama,’ zonder daardoor uitermate overrompeld of ontroerd te zijn. Maar haar moeder had dit niet gezegd, zij was gestorven, en nu werden die zelfde woorden, in eenigszins anderen vorm weliswaar, uitgesproken door mijnheer pastoor. Die kwam op een namiddag, zij was toen vijf en dertig, met een verlegen gezicht dat hij trachtte te verbergen achter een glimlach, met de huwelijksboodschap. Hij deed het niet graag, de pastoor, hij was een verstandig man en niet bijzonder ingenomen met de twee parochianen die hij moest bijeenbrengen.

- ‘Wees gezeten, mijnheer Pastoor.’

De pastoor keek even naar de geschilderde portretten van notaris Beuckelaers en zijn vrouw, naar een schilderij met twee koeien op een weide, veegde met zijn zakdoek over zijn bezweet voorhoofd, en zegde dan:

- ‘Het is warm, juffrouw Beuckelaers.’
- ‘Ja, mijnheer Pastoor, het is de tijd van het jaar.’

Daar zij wel wist dat de pastoor nog voor wat anders kwam dan om haar te zeggen dat het warm was, bleef zij hem wachtend aankijken.

- ‘Juffrouw Beuckelaers, ik zou eens ernstig met u willen spreken.’

- ‘Is het waar, mijnheer Pastoor?’ Dat scheen haar volstrekt niet te verrassen.

- ‘Hebt gij er nooit aan gedacht, juffrouw Beuckelaers, te trouwen?’ De pastoor voelde wel dat hij er wat meer komplimenten zou mogen bijdoen, het niet zoo direkt brutaal zeggen, maar het gezicht van juffrouw Emma irriteerde hem, heel die omgeving ergerde hem, en hij wilde zich zoo gauw mogelijk van het zaakje afmaken.

Zij keek hem met haar dikke oogen zwijgend aan en antwoordde: ‘Nee..... of toch wel, ja, ik heb daar soms aan gedacht..... mama zaliger..... Waarom vraagt ge dat, mijnheer Pastoor?’

- ‘Wel, een pastoor krijgt nog al eens opdrachtjes, die hij liever aan anderen zou overlaten. Mijnheer Louis Parmentier is bij mij gekomen en hij heeft me....’

- ‘Wel, mijnheer Pastoor, ik neem hem aan.’

Nu was onze pastoor eenigszins van zijn stuk gebracht. Hij had zich tenminste verwacht aan eenige komedie van tegenstribbelen, verlegen doen, bedenktijd vragen, een beetje tranen, nooit aan gedacht, mijnheer Pastoor... Neen, ‘ik neem hem aan’. Uit! Nog voor dat hij goed gezegd had waarvoor hij kwam. En op stuk van zaken had hij dat het liefst.

Ze zijn getrouwd, zonder veel omhaal. Ze zijn een tiental dagen afwezig geweest, naar den Rijn, werd er gezegd, en dan zijn ze teruggekomen en op het kasteelke gaan wonen. Een van de eerste dagen lieten ze op de pastorij een omslag, met een billet van honderd francs erin, afgeven, met een briefje erbij: ‘Voor bewezen diensten’. De pastoor werd rood van ergernis toen hij dit las, en hij stond op het punt briefje en billet onmiddellijk terug te zenden.

Het is den eerwaarden heer pastoor noch mij zelf ooit in het hoofd gekomen te willen nagaan wat die twee menschen er kan hebben toe aangezet met elkaar te trouwen, hij negen en veertig, zij vijf en dertig, met slechts één enkele gemeene eigenschap: dat zij beiden niets deden, en een absoluut nutteloos bestaan leidden. Liefde, of zelfs maar doodgewone genegenheid, of achting, of waardeering, hadden daar niets mee te maken, zij waren niet het soort menschen die zulke gevoelens koesteren, of die er zich, wanneer zij toch aanwezig zijn, laten door meesleepen tot een huwelijk. Nooit hadden zemetelkaargesproken. Haar onmiddellijk wederwoord: ‘ik neem hem aan’, nog voor dat het huwelijksaanzoek duidelijk was geformuleerd, zou er kunnen op wijzen dat zij die aanvraag min of meer had verwacht, er reeds

vroeger had aan gedacht. Ongetrouwd blijven vond zij misschien geen prettig vooruitzicht. Of lag er in dat slappe wezen toch een onderdrukte begeerte naar den man? Zijnerzijds heeft Louis Parmentier waarschijnlijk overwogen dat nu zijn tijd gekomen was, wilde hij niet alleen zitten in zijn ouden dag, en dat de verweesde notarisdochter de passende partij was. Wie kan het weten? Waren het beiderzijds misschien financieele overwegingen? Door den zoon van notaris Claessens, die het testament van mijnheerke heeft opgemaakt, heb ik hooren zeggen dat hij noch zij zoo bijzonder rijk waren, veel minder in ieder geval dan men dacht. Wat er van zij, het kunnen niet anders dan zeer gewone, onbelangrijke beweeggronden geweest zijn die tot dit huwelijk hebben geleid, en, zooals ik zeg, het is de inspanning niet waard, de karakters van deze twee zeer ordinaire wezens te willen doorpeilen.

Daar was in het leven van die menschen maar één interessant persoon, die het de moeite loont van naderbij te beschouwen, - Clementine, de meid.

II.

Met hun huwelijk was er in het bestaan en het dagelijksch doen van Louis Parmentier en Emma Beuckelaers omzeggens niets veranderd. Zij woonden samen op het kasteelke, zij sliepen in dezelfde kamer, hij noemde haar Emma, zij hem Louis, - tegenover Clementine ‘ons mijnheerke’, - zij spraken samen Fransch, en verder, geloof ik, zijn hun intimiteiten nooit gegaan. Dat madame haar man ‘mijnheerke’ noemde, zou kunnen wijzen op een soort moederlijk gevoel dat zij tegenover hem koesterde, dat alle overwicht zijnerzijds uitsloot, een tikje onbewuste niet kwaad gemeende geringschatting tegenover zijn onbewuste onbeduidendheid. Het kan zijn. Maar zeker weet ik dat die naam perfect paste voor Louis Parmentier, sedert zijn huwelijk nog meer dan daarvoor, hij was inderdaad maar ‘een mijnheerke’. Zijn geheele verschijning maakte een kinderlijken indruk. Daarom denk ik dat het ‘mijnheerke’ aan madame Parmentier, die niet ontdaan was van een gewisse goedhartigheid tegenover al wat kleiner en zwakker was dan zij zelf, mensch of dier, spontaan ontvallen is zonder

meer. Het schijnt dat zij de eerste maal hem zoo genoemd heeft op hun huwelijksreis.

Tijdens hun afwezigheid had Clementine in het notarishuis alles opgeruimd, meubels en andere zaken van Emma Beuckelaers en van haar zelf, die onder haar toezicht naar het kasteelke moesten worden overgebracht en daar op hun plaats gezet. De ouderwetsche meubels van mijnheerke Parmentier verhuisden naar den zolder. En toen het paar terugkwam was alles in orde, rustig, en kon het leven van stonden aan zijn gewonen gang weer gaan. Op het kasteelke hadden tot dan toe gediend Free en Marie Lievens. Marie deed het huishouden en Free onderhield den tuin en deed alle ander werk. Clementine, van het eerste oogenblik af dat ze in het nieuwe huis trad, zag duidelijk den toestand: de Lievensen of ik, een van de twee. Zij liet aan Marie dadelijk voelen waar ze stond, zij toonde, zonder er een woord bij te spreken, hoe slecht het huis, de kamers, kasten en bedden onderhouden waren, vroeg op hooghartigen toon dingen die zij wist dat er niet waren, of die Marie niet eens bij den naam kende. Zij koos voor zich zelf een slaapkamer uit - (de kleine logeerkamer die op den vijver uitzag), - zij deed meubels verplaatsen, schoonmaken en opruimen, regelde het eten, en honderd andere dingen, en zei

Ernest Claes, ***Clementine***

maar tusschendoor eens: ‘Madame wil dat zóó of zóó hebben..... We zijn dat zóó en zóó gewend,’ al was daar met madame Parmentier geen sprake over geweest. En bij dat alles behield Clementine een gesloten, distant gezicht, zonder te glimlachen, zonder Marie in de oogen te zien of bij haar naamte noemen. Free ignoreerde zij totaal. Dien had zij niet noodig, als Marie ging zou Free natuurlijk ook gaan. En Marie deed met een wrokkig gezicht alles wat haar door Clementine bevolen werd. Zij trad bij mijnheer binnen, toen die een paar dagen terug thuis was, en vroeg met een verongelijkt gezicht: ‘Ik zal er nu zeker maar van door trekken, mijnheer?’ met de hoop dat hij daartegen zou ingaan en alles weer in het oude brengen. Maar madame zat bij mijnheer, en die antwoordde in zijn plaats: ‘Ja wicht, dat is goed, we hebben u nu niet meervandoen.’ Zij verhuisden twee dagen later. Free mocht zijn konijnen meenemen, al waren die wel beschouwd van mijnheerke. Zij gingen wonen in het Pannenhuis op den Grooten Steenweg.

En van dan af waaide en draaide alles op het kasteelke zooals Clementine het wilde.

III.

Clementine was van Betekom. Zij was door den pastoor van dit dorp bij notaris Beuckelaers geplaatst toen zij negentien was. Zij had daarvóór twee keeren kennis gehad met een jongen. De eerste liet haar zitten na twee maanden vrijen, omdat ze hem begon te behandelen als haar knecht en hij van liefde harerzijds niets gewaar werd. De tweede werd, op een kermisavond, opgewonden door bier en dansen en de rest, wat al te vrijhandig, zij kletste hem in het gezicht, hij liet niet los, en toen heeft zij hem op den rand van den steenweg bij de keel gegrepen en hem daar half dood laten liggen. Zij heeft het met geen derde meer geprobeerd, en had daar ook geen behoefte aan. Men zou gezegd hebben dat alle liefdevuur, vonken en vlammen, met deze twee mislukte vrijages was uitgebrand. Clementine was, ondanks haar gezond lichaam - zij toonde reeds jong aanleg tot eenige zwaarlijvigheid, - zonder hartstochten, zonder amoureuze bevliegingen of sensueele verlangens. Erotische opwindingen waren haar vreemd, zelfs in haar droomen. Zij had van deze dingen geen last. Zij was van een

absolute, koude maagdelijkheid, van een droge kuischheid, zonder dat dit haar als een deugd kon aangerekend worden vermits zij er geen inspanning voor te doen had. In de school, als de grootste meisjes onder elkaar, heimelijk grinnikend, aan het fezelen waren over wat ze ‘wisten’ over sexueele zaken, had dit haar maar matig geïnteresseerd, zij kreeger nooit een rooden kop van zooals de anderen, en lag er ook niet over te denken, als ze alleen was, of in bed. Als haar bloed soms sneller joeg, kwam dat nooit van die zijde. De biechtvaders kennen dat soort parochianen zeer goed en hebben er bijna schrik van. Een gevolg daarvan was dat haar ook in zekeren zin sentiment ontbrak. Wanneer er eenig gevoel in haar loskwam was dit altijd egocentrisch, zij kon tot tranen geroerd zijn over haar eigen lot, over niets anders. Het was juist of in haar innerlijk samenstel de plaats ontbrak voor deze zoo menschelijke gewaarwordingen.

Misschien kwam dit wel ten deele doordat Clementine's leven verliep naar een algeheele, ingeboren regelmatigheid, die onbewust en cerebraal was, en haar gansch domineerde. Alles wat zij in den dag deed was vooraf geordend, het stond vast in haar hoofd het een na het ander, vanaf den eersten minuut van den morgen tot zij 's avonds

slapen ging. En het was voor haar een dagelijks weerkeerende vreugde. Het was haar levensprincipe geworden, en zij had zich gemaakt tot de gehoorzame dienares van deze passie tot regelmatigheid. Het verveelde haar nooit elken dag dezelfde huiselijke werken te verrichten, omdat dit zoo en zoo aangeduid stond in haar hoofd. Het verdroot haar integendeel erg telkens als daaraan iets - al was het maar een boodschap, of een kleine wijziging in het werk - veranderd werd. Zij toonde die eigenschap reeds als kind, op de zustersschool, waar men haar als voorbeeld stelde voor de andere kinderen. Met de jaren had het zich sterker ontwikkeld. Zij verzette zich in den geest tegen alles wat haar van dien levensregel kon afleiden. En dat bijna mekanische van haar uiterlijk doen en laten had zijn weerslag op haar inwendig leven, waar ook alles strak en verhard was geworden. Bij haar ouders - haar vader was schoenmaker en dronk - had zij geleden onder het slordige en vieze van het armoedig gedoe, maar in het notarishuis, als eenige dienstbode, kon zij zich ten volle overgeven aan den hartstocht van haar regelmatigheids-behoeften.

Zoo was Clementine een weergalooze dienstbode. Zij was in het notarishuis de opvolgster van een oud huismeubel van bij de zeventig, die naar een gesticht

overzeilde, en madame Beuckelaers zelve had tot dan toe een groot deel van het huiswerk gedaan. Na een week waardeerde haar meesteresse ten volle de zeer bijzondere kwaliteiten van Clementine. Al wat zij haar vroeg, of oplegde, werd uitgevoerd, niet half, niet zóó of zóó, niet met tegenzin, maar volmaakt, en waar het noodig was elken dag opnieuw met eendere zorg. Nooit is het meer gebeurd dat de schoenen van den notaris nog moesten gepoetst worden wanneer hij er 's ochtends naar vroeg. Geen enkel voorwerp van het huishouden dat niet, elk uur van den dag, in keuken of eetkamer, op zijn vaste plaats te vinden was. Madame Beuckelaers' leven werd een zon. Zij moest zich niet meer met de keuken, met de dagelijksche boodschappen, met wasch of schoonmaak bezig houden, het notarishuis was nooit zoo proper geweest, en inzake huishoudgeld was Clementine van een onaantastbare eerlijkheid.

Na een paar maanden was zij volstrekt onmisbaar geworden.

En dat was nu juist de bedoeling geweest van dit zeer eigenaardig vrouwmensch. Van het eerste oogenblik af dat zij er binnentrad had zij daaraan gedacht. In den aanvang niet met een vast omlijnd einddoel, dat ergens in de toekomst lag. Dat einddoel is slechts langzamerhand

ontstaan. Zij wilde zich eerst onontbeerlijk maken bij haar meesters, eenvoudig om er te kunnen blijven. Zij vond dit rustige, mooie heerenhuis, met den zonnigen tuin achter de keuken, met de stille menschen die nooit schreeuwden, nooit bevelen gaven, alleen vroegen, met haar handen vol van den ochtend tot den avond met werk dat zij graag deed, en dat haar nooit te zwaar was, zij vond dit een paradijs vergeleken bij haar tehuis, bij haar half doorzopen vader. Ja, die jeugdige maagd had nu eenmaal geen ander ideaal.

Maar naast haar sexeloos temperament, dat haar alvast als een verdienstelijke kwaliteit, tenminste in haar toestand, kon aangerekend worden, bezat deze kuische dienstbode een koel berekenend verstand. Zij zag alles vooruit. Wonderbaarlijk zooals zij alles vooruitzag. In al wat zij deed dacht zij aan wat er kon uit volgen, wat er verder moest mee gebeuren, en zij handelde en sprak met een vooropgezet plan. Zoo kwam het dat zij uiterst zelden een vergissing beging en onuitstaanbaar was voor degenen, die deze eigenschap niet bezaten.

Een andere eigenaardigheid van haar: bij Keyaerts, den slager, was zij stug terughoudend, kort en afgemeten, bij Marie Truyens, in den specerijenwinkel, vriendelijk en tegemoetkomend, en dat heeft zij zoo haar leven lang

volgehouden zonder dat die menschen ooit eenige aanleiding gaven tot die houding. Zij had daar, in haar eigen, een reden voor of een bedoeling mede, die niemand raden kon, en eenmaal dat zij tegenover iemand een gedragslijn had aangenomen, bleef zij daarbij door dik en dun. Men zou kunnen zeggen dat de onevenwichtigheid van Clementine's passioneel bestanddeel haar compensatie vond in een zeer geëquilibreerd verstand. Zoo was zij alles welbeschouwd toch een normaal mensch.

Vrouwen als deze Clementine moeten alleen staan, zij kunnen niemand naast zich verdragen, het allerminst een man, zij hebben om zoo te zeggen aan zich zelf genoeg, zijn noch gelukkig noch ongelukkig en kennen geen bijzondere behoeften. Maar zij moeten kunnen zorgen voor iemand, er voortdurend druk mee bezig zijn, dat meer bemoeien dan bemoederen is, iemand die zich gemakkelijk laat leiden en waarmee ze hun wil kunnen doordrijven. Gaat dit niet met hardheid, dan met zachtheid, strijkerij of onderdanigheid. Waar ze het niet kunnen bereiken worden ze katijvig, bits, azijnzurig. Trouwen ze toch, dan geraakt de man gewoonlijk aan den drank, slaat haar een ongeluk of verdoet zich. Bij hun regelmatig doen en laten voelt ge toch aldoor

een ondergrond die raadselachtig en onrustwekkend is, en breekt eenmaal de strak gespannen egaalheid, dan doen ze maleuren. Of ze worden zot. Clementine werd zot. Zulke vrouwen zijn uitstekende pastoorsmeiden.

IV.

Het spreekt van zelf dat Clementine, door haar groote huishoudelijke gaven, er al spoedig toe kwam in den gang van het notarishuis haar woord te mogen meespreken. Voorzichtig probeerde zij dat in het begin, met kleinigheden. Het zwakke mevrouwtje Beuckelaers stond haar alles toe, blij een pleziertje te kunnen doen aan zulke uitnemende dienstbode. Mijnheer Beuckelaers, een futlooze goedzak, vond alles best. En zoo heeft Clementine stukje voor stukje het bestuur van het huis in handen gekregen zonder dat iemand dat merkte of er aan dacht, behalve Clementine zelve. Bij haar was het stap voor stap wijze berekening geweest. Toen zij in dienst kwam was het dochtertje Emma op het pensionaat. Tijdens de verlofdagen had Clementine het domme, onbenullige, maar

zeer pretentieuze schepsel weten tot zich te trekken door in alles haar willetje in te volgen, haar te verwennen zooveel zij kon, en dikwijls moest zij van de moeder bekomen wat de dochter niet vragen durfde. Ook over dit meisje, dat slechts enkele jaren jonger was dan zij zelf, had zij een absoluut overwicht gekregen.

Dit werd nog sterker na den dood van madame Beuckelaers. Juffrouw Emma was toen zeven en twintig jaar oud, en het bestuur van het huis kwam geheel, in het klein en in het groot, in de handen van Clementine. Een jaar na den dood van zijn vrouw stierf notaris Beuckelaers.

Acht jaar lang woonden de twee vrouwen nu samen in het notarishuis. En gedurende dien tijd is daar nooit iets gebeurd. Het was een besloten, stil leven. De dagen, de maanden en de jaren waren er eender, zoo eender als de lucht boven het dorp. Evenmin als Louis Parmentier had Emma Beuckelaers eenige nabije familie die haar lastig zou kunnen vallen, daar kwam nooit bezoek, ook niet van uit het dorp, en zoo leefden ze hun eenzelvig monotoon leventje, op hun eigen. Alles wat in of buiten het huis te doen was werd door Clementine verricht. De neiging van de notarisdochter tot niets doen, tot vadsigheid, werd door Clementine nog aangewakkerd,

door haar alle bekommernissen en huiselijke zorgen te ontnemen. zoodat juffrouw Emma zich ook in alles op haar verliet. Toch had deze wel eens een hooghartige bevlieging, wanneer zij zich inbeeldde dat Clementine iets had gedaan of gezegd dat aan haar alleen toekwam, een soort kinderachtige jaloerschheid van een dom koppig mensch, en dan moest zij op de eene of andere dwaze wijze aan Clementine laten voelen dat zij haar ondergeschikte was. Clementine nam dat volstrekt niet kwalijk, integendeel, dagen achtereen deed zij dan nog onderdaniger en vriendelijker om de slechte stemming te verdrijven. Maar alles wat er in dit huis gebeurde, gebeurde zooals zij het wilde.

Hielden deze twee vrouwen van elkaar? Bestond er tusschen hen iets als een band van genegenheid steunend op of voortvloeiend uit een eender gevoel, een gelijke innerlijke eigenschap, waarmede zij beiden onbewust naast elkaar leefden? Bij juffrouw Beuckelaers was er zeker iets als een soort verstarde erkentelijkheid aanwezig tegenover Clementine. Maar erkentelijkheid die zich om elke daad van den dag zou moeten uiten, of zelfs maar voelbaar zijn, bestaat niet, die gaat dood in gewoonheid en gewoonte. Zij was gehecht aan haar verdienstelijke dienstbode en huisgenoote, die al haar

nukken verdroeg, haar in den waan liet dat zij de meesteresse was, en omdat zij zich zonder haar het leven niet kon voorstellen. Kind van zwakke ouders, was zij over het algemeen een karakterloos schepsel dat gemakkelijk te leiden was. Mooi was zij heelemaal niet. Haar trekken waren daarvoor te grof, zij had een breede manskin en dikke lippen. Liefdezuchtig was zij evenmin, en dit zou allicht bij haar tot afwijkingen zijn overgeslagen. Haar fletsbleeke gezichtskleur duidde op een ongezond gestel. Haar leven scheen maar beteekenis te hebben naast Clementine, die haar door en door kende en perfect wist hoe zij moest behandeld worden. Ging Clementine, eens in het jaar, haar ouders bezoeken te Betekom, of van tijd tot tijd wat praten bij haar broer Rikus, die maar een half uur van het dorp woonde, dan moest zij altijd tegen den avond terug thuis zijn. Juffrouw Emma werd ziek als zij te lang wegbleef. Zij had bevliegingen van flauwe sentimentaliteit, waarbij zij huilde en moest vertroeteld en gestreeld worden als een klein kind, zooals in den tijd van haar moeder zaliger.

En bij Clementine? Genegenheid? Dankbaarheid? - Clementine hield van niets en niemand, zij dacht alleen aan zich zelf. Haar egoïsme had een zoo harden, haar gansch opslorpenden vorm aangenomen, dat het zich zelf

niet meer herkende, dat het geen egoïsme meer was, maar wel haar eigen persoon. En met de jaren was daaruit stilaan een vast doel in haar gegroeid, waaraan zij gestadig dacht, dat haar recht hield, en waarvoor haar geen werk te zwaar viel. Zoo zij aanvankelijk, in de jaren van haar onschuld zou ik zoo zeggen, alleen er van droomde te kunnen blijven in het mooie notarishuis, na den dood van madame en mijnheer Beuckelaers, na juffrouw Emma tot een karakterloos wezen te hebben gemaakt, zag zij haar weg, klaar, geheel, tot het eind: - juffrouw Emma zou ook wel niet lang leven, net zooals haar moeder, het was haar aan te zien, teringachtig, zooals madame zaliger. Zij kon heimelijk zitten speuren op het bleeke gezicht of daarvan de sporen nog niet merkbaar werden. Juffrouw Emma had geen noemenswaardige familie. Juffrouw Emma zou niet trouwen. Juffrouw Emma had niemand buiten haar, Clementine. En nu moest zij zich, door onverdroten toewijding, zoo bemind maken, dat zij de eenige erfgename van juffrouw Emma werd, dat het heerenhuis, met meubels, tuin, geld, met alles, het hare werd..... Waarom niet?..... Het groote gevaar was jaren lang geweest: een huwelijk. Zij waakte angstvallig over het gaan en keeren van haar meesteresse. Zij wist dat het bezit van de notarisdochter onvoorziens

een schraapzuchtigen vrijer kon doen opdagen, en dat pastoors, of anderen, zich daarmee graag bemoeien. Nooit uitte zij een woord dat de gedachten van juffrouw Emma op een mogelijk huwelijk kon brengen, zelfs niet met kwaad over de mannen te spreken. Maar bij elke gelegenheid deed zij uitschijnen hoe gelukkig zij met hun beiden waren. Iederen zondag, als de juffrouw uit de hoogmis thuis kwam, moest Clementine weten wie zij gezien had, met wie zij gesproken had. Zij liet haar om zoo te zeggen nooit alleen. De zeldzame keeren dat er een man aan de deur kwam werd die door haar ontvangen, of afgewezen, of hij deed in haar aanwezigheid zijn boodschap aan de juffrouw. In het dorp liet ze bij passende gelegenheden en personen met halve woorden en met een zucht doorschemeren dat juffrouw Emma den weg van haar moeder opging, bijna als een echte zieke moest verzorgd worden, en bovendien bij poozen zwak in het hoofd was. En waarom zou men dat niet gereedelijk hebben geloofd? Met de jaren trad het huwelijksgevaar meer op den achtergrond en steeg in even sterke mate de zekerheid dat het heele erf van juffrouw Emma eenmaal haar bezit zou worden.

Geen dag is er voorbijgegaan, de laatste vijf jaar van haar leven, dat zij daaraan 's avonds in haar bed niet

met wellust heeft liggen denken, dat zij haar verbeelding niet heeft gestreeld en gevoed als eigenaresse van het huis. Geen zondag is er geweest dat zij in de vroegmis niet heeft gebeden, vurig gebeden, en voor niets anders: dat juffrouw Emma spoedig in zaligheid zou sterven. Zij vroeg aan God niet dat Hij haar ook de eenige erfgename van juffrouw Emma zou maken, dat was immers voor haar een absolute zekerheid geworden. En geen enkele maal is het in haar hoofd gekomen dat dit misschien een zondig gebed was. Waarom ook? Vermits het haar zelf gold.

En dan kwam opeens mijnheerke Parmentier.

V.

'**W**at heeft hij gezegd?' vroeg Clementine, toen juffrouw Emma, na den pastoor te hebben buitengelaten, terug in de keuken trad. Daar zij geen antwoord kreeg keek ze verwonderd op. Juffrouw Emma stond voor het raam, blikte star in den tuin en zei met een effen stem:

- 'Clementine, ik ga trouwen met mijnheer Parmentier.'

Clementine is rechtgestaan. Zelden in haar leven

Ernest Claes, ***Clementine***

had ze een schok gekregen als op dit oogenblik. Het was of ze in den donker tegen een boom was geloopen, of haar iemand een stomp op het hart gaf. Zij werd wit, met groote oogen keek ze juffrouw Emma aan, haar lippen verroerden, maar er kwam geen klank uit haar keel. Met heesche stem vroeg ze eindelijk:

- ‘Trouwen!..... Trouwen!..... Gij!!..... En ik dan?.....’

Juffrouw Emma was door die uitbarsting van trouw en aanhankelijkheid zoo ontroerd dat zij zich schreiend in de armen liet vallen van Clementine en met het hoofd op haar schouder snikte: ‘Gij gaat nooit van me weg, Clementine, nooit of nooit of nooit!’

Clementine werd oogenblikkelijk weer kalm. Zij zag in den spiegel voor zich den rug van juffrouw Emma die zich snikkend tegen haar aandrukte. In het blauwe jakje waren een paar knoopjes losgeschoten, en zij zag de witte naakte huid van de juffrouw. De vijf vingers van Clementine's rechterhand gingen achter dien rug langzaam omhoog, kromden zich om met de nagels in die huid..... Zij zag haar eigen roode haatoogen.... Met een dikke, opgekropte stem zei ze:

- ‘Het is niets, juffrouw, het is al over, maar ge weet hoeveel ik van u houd.’

VI.

Zoo zijn dan de dingen hun gang gegaan. Daar was, zegde ik, met te trouwen omzeggens niets veranderd in het leven van Louis Parmentier en van Emma Beuckelaers. Ook in het leven van Clementine scheen uiterlijk niets veranderd, dezelfde toewijding en zorg waarmede zij in het notarishuis haar meesteresse had omringd, bracht zij over op het getrouwde paar van het kasteelke. Daar heerschten nu volmaakte orde en regelmaat. Zelfs in de kamers van het huis, die nooit werden gebruikt, zooals het salon en de groote logeerkamer, was er geen stofje op een meubel te ontwaren. De tuin werd onderhouden door iemand uit het dorp, Jan Saenen, en twee namiddagen in de week kwam een vrouw helpen voor den schoonmaak. Voor de rest werd alles gedaan door Clementine.

Uiterlijk niets veranderd. Maar inwendig had Clementine haar levensdoel verruimd. Met de juffrouw en de erfenis Was het mislukt, zij was getrouwd. Maar kinderen zouden er wel niet komen van zoo'n huwelijk, zij glimlachte misprijzend als ze er aan dacht. Van de

familie van mijnheer Parmentier had zij nooit iets gehoord, er nog minder van gezien, zelfs niet op den dag van hun huwelijk. Madame bleef er even bleek en zwak uitzien, mijnheerke was veertien jaar ouder dan zij en zag er evenmin uit alsof hij lang zou leven. Waarom zou de erfenis.... van madame en van mijnheerke.... samen niet in haar geheel.... overgaan op Clementine?.. Ja, waarom niet?.... Kwestie van er zich voor in te spannen.... Zoo had zij haar droomen laten gaan, en zich aangepast aan nieuwe toekomstmogelijkheden.

Men kan dit nu dwaas noemen, gezocht, gek, het was in ieder geval zoo. Van kinds af aan stond het bij Clementine vast dat zij eenmaal aan het klein armoedig leven van haar omgeving zou ontkomen, eender op welke wijze. Zij had van niets anders gedroomd dan van later rijk te zijn en haar verbeelding hield zich in den dag ook met niets anders bezig. In den grond van haar hart wist ze dat, om daartoe te geraken, zij tot alles in staat zou zijn. Daarvoor heeft zij, met een volharding die ik heldhaftigheid noem, veertig jaar lang, tot aan de eindkatastroof, een vriendelijkheid en een trouw aan den dag gelegd, die niet tot haar aard behoorden.

Maar één had haar spoedig doorzien, door en door, - mijnheerke. En dát heeft Clementine nooit begrepen.

Hij liet zich door de twee vrouwen dienen en verwennen als een prins. Zoolang zij dit maar doorzetten was het hem tamelijk eender wat ze verder deden. Als hij, met het jachtgeweer aan den schouder, over de boschwegen wandelde, en een sigaar rookte, en even nadacht, glimlachte hij geniepig. Hij was voldaan over zich zelf, mijnheerke, en hij zag de dingen zooals zij waren. En als hij in zijn huis Clementine stiekem in het oog hield, en hoorde of zag hoe zij het zijn vrouw en hem zelf in alles trachtte naar den zin te maken, grinnikte hij van innerlijk plezier. Zijn smalle scherpe kin stak dan nog meer vooruit, zijn lippen waren vast opeengenepen, en zijn grijze varkensoogjes werden nog kleiner. Van de eerste week af had hij doorschouwd en gevoeld dat die onderdanige toewijding een doel had, een scherm was waarachter iets anders gebeurde. En langzamerhand heeft hij dat 'iets anders' ook geraden.

Zooals Clementine voorzien had, stierf madame Parmentier nog voor zij vijftig was. Eenige maanden voor haar dood had zij op een avond gezegd: 'Clementine, ge moet niet ongerust zijn voor uw ouden dag, wicht.... Ge zult later goed zijn.'

- 'Wat wilt ge daar mee zeggen, madame?' vroeg

Clementine zeer onnoozel, al begreep zij het volkomen, en al klopte haar hart.

- ‘Wel, ik heb er met ons mijnheerke over gesproken..... We hebben geen kinderen, en familie ook niet..... Na onzen dood zult gij geen zorgen hebben.’

- ‘Merci, madame.’ Zij trachtte toen een beetje te schreien.

In haar bed zei Clementine dien avond tot zich zelf ongeveer iets als: ‘Dat is één!’ Voor haar stond het vast, dat ‘het paart van madame’ reeds haar eigendom was.

Nummer twee was mijnheerke.

Toen madame Parmentier stierf maakte ze veel misbaar, zoolang mijnheerke in de nabijheid was. In de kerk, onder den lijkdienst voor madame, vond Clementine eindelijk tijd om over alles na te denken. Geen oogenblik was er in haar hart iets als verdriet om het heengaan van haar meesteresse opgerezen. Zij dacht zelfs daar, in de kerk, met een zekere vijandigheid terug aan de afgestorvene, aan wie zij nooit haar huwelijk had kunnen vergeven. Was zij niet getrouwd geweest, dan was nu het notarishuis van haar, Clementine. Nu bleef zij alleen met mijnheerke. Zij zou nu maar voortgaan, zooals ze gedaan had, hem omringen met alle zorg, hem het leven zoo aangenaam maken als het maar eenigszins kon.

Met een man ging dat nog gemakkelijker dan met een vrouw. Een man is van nature lui, een vrouw slechts bij uitzondering, als ze niets te doen heeft. En dan kon hij wel niet anders doen dan wat madame gedaan had, namelijk ‘zijn paart’ ook aan Clementine overmaken bij zijn dood. Ja, zij bleef nu alleen met mijnheerke. Hij was nu.... ja, laat zien.... hoe oud was hij nu.... Nog geen volle zestig.... En hij zag er niet uit of hij heel oud zou worden. Zij loerde zijdelings naar mijnheer Parmentier, die rechts van de lijkbaar, alleen, op de eerste rij stoelen zat, zij keek naar zijn mager halsje tegen den zwarten kraag van zijn jas, naar het bleeke dunne haar in een schraal kransje er boven, naar de kale vlek van zijn rond kopje.... Ja, acht of negen en vijftig....

(Hier moest zij een oogenblik haar gedachtengang onderbreken omdat zij naar de menschen moest kijken die ten offer gingen, en zelf moest meegaan, met haar gezicht in de passende rouwplooi. Zij legde vijf cent in de schaal).

....kon hij zijn, meer niet.... En ineens schoot het bloed naar haar hoofd.... Hertrouwen!!....

Clementine stond plots stokstijf recht voor haar stoel. Zij hoorde niet eens dat er drie keeren gebeld werd

voor de consecratie. Haar handen klampten zich nerveus om haar kerkboek.... Hertrouwen!!.... Daar was, bij God, maar één middel om dit gevaar te vermijden.... Waarom.... zou mijnheerke.... niet.... hertrouwen.... met haar....??

Zij werd een oogenblik duizelig en moest de oogen sluiten. En daar die gedachte in haar hoofd schoot in de kerk, onder de lijkmis voor madame, dacht zij dat het een ingeving van God was en dat madame zaliger dat ook zoo wilde. Zij stapte daarna achter de lijkkist naar het kerkhof met een vuurrood gezicht, zij was de eenige die schreide, en terwijl zij aan het graf stond en de vijf onze-vaders meebad, begon ze reeds te denken aan de middelen die haar ten dienste stonden om Louis Charles Gérard Parmentier er toe te brengen met haar te trouwen, en aan de resultaten daarvan, en dat zij nog maar negen en veertig jaar oud was.

In dat leven van Clementine zijn drie duidelijk afgeteekende periodes merkbaar. De eerste was de tijd van af haar binnentreden in het huis van den notaris, - wat daar vóór lag telde niet mee -, tot aan het huwelijk van juffrouw Emma. Dan haar tijd op het kasteelke bij het getrouwde paar. En in het tijdperk dat daar nu op volgde, het derde, heeft Clementine werkelijk haar hoogtepunt

bereikt van doelbewust, koel overleg en hardnekkig volhouden. Deze drie fazen van haar bestaan stapelen zich, zonder tusschenvoegsel, op elkaar, de eene is de logische voortzetting van de andere. Maar telkens breidde het levensplan van Clementine zich uit, werd ruimer, het doel was meer omvattend en met meer zekerheid bepaald. Zooals zij vóór en na het huwelijk van juffrouw Emma geredeneerd had, zoo redeneerde zij nu: vermits zij reeds in het bezit was van de erfenis van madame, kon mijnheerke niet anders doen dan haar ook de zijne na te laten, en tegenover het gevaar van hertrouwen - ge weet nooit wat zoo'n oude zot in zijn laatste jaren nog kan uitsteken! - stond het middel: met mij trouwen.

Ja.

Al wat in haar lag aan ingeboren sluwheid en behendigheid, aan opoffering en toewijding, aan deugd en ondeugd, al wat haar vindingrijke geest, geprikkeld door haar verbeelding, kon uitdenken om eender op welke wijze mijnheerke tot haar te brengen, concentreerde zich dag voor dag, uur voor uur, op dit doel. Geen middel bleef ongebruikt, geen in haar vermogen liggende gevoelssnaar die niet werd beproefd, zoowel

slaafsche onderwerping als verdoken dreigement, het was een standvastige belegering van elken dag, met alle wapens, geduldig, geduldig, maar onverpoosd. Zelfs een zekere perversiteit, die nooit in haar merkbaar was geweest, haar nooit tot eenige handeling had geleid, haar gedachten of haar droomen niet eens had vertroebeld, riep zij nu ter hulp. En zeker is het, had zij met iemand anders te doen gehad dan met mijnheerke Parmentier, had zij een redelijk, normaal mensch voor zich gehad en niet dezen gevoelloozen geniepigaard, die haar doorzag, en die een grootere huichelaar was dan zij zelve - (bij haar immers was het zuivere natuur, bij hem bewuste, schijnheilige veinzerij) - zeer zeker, dan had Clementine veel kans gehad haar doel te bereiken, en eerlijkheidshalve zou ik van haar dan hebben getuigd: zij heeft het verdiend.

In deze laatste faze van haar leven is Clementine op haar manier groot geweest.

Zij had de flauwe hoop gekoesterd dat madame in haar testament of anderszins het een of ander misschien zou hebben geregeld van onmiddellijke uitvoering, te haren voordeele. Daar bleek echter niets van, vermits mijnheerke dat dan wel den eersten dag zou medegedeeld hebben. Madame had ook inderdaad aan haar

man niets anders gezegd dan: ‘Ge moet later voor Clementine zorgen.’ - ‘Natuurlijk,’ had mijnheerke geantwoord terwijl hij zich aan het scheren was en goed oplette zich niet in de kin te snijden.

VII.

Herfstnamiddag. De tuin hangt vol zachte zon. De dahlias staan in rijken bloei. Van in de huiskamer ziet mijnheerke, terwijl hij zijn pijp aansteekt, Clementine de bloemen afknippen, die ze een voor een in de linkerhand samenhoudt. Het is lauwig warm. De boomkruinen krijgen een gele tint. Daar wibbelt nu en dan een blad naar beneden. Clementine staat met den rug naar hem toe, maar mijnheerke weet zeer goed dat zij hem gezien heeft. Dat is nu reeds de vierde maal sedert den dood van madame.

Clementine komt over het grasplein terug naar het huis, treedt binnen door de keukendeur.

- ‘Mijnheer, ik ga nog eens naar het graf van madame.’
- ‘Ah! Goed, Clementine, goed.’

En ditmaal vergist zij zich niet: hij lacht haar uit. Zij heeft duidelijk het trekje om zijn mond opgemerkt. Den vorigen keer reeds meende zij gewaar te worden dat hij den gek hield met haar bezoeken aan het graf van madame zaliger. Neen, langs dien kant is hij niet te genaken. En misschien is het ook beter hem niet te veel aan madame te doen denken.

Clementine gaat toch naar het kerkhof. Op het graf van madame Parmentier liggen haar drie vorige ruikers, de eene naast den andere, verslenst en vergaan. Zij loert even om zich heen, en dan roef! met een smak gooit ze de versche bloemen op den grond, ze mommelt een woord dat bijna op een vloek gelijkt, en gaat terug. Dat is de laatste maal dat zij het graf van madame Parmentier gezien heeft.

En de maanden gingen.

Remy, de briefdrager komt 's ochtends te acht uur. Om dat uur stond mijnheerke vroeger ook op, tegelijk met madame. Dan vond hij beneden bij het ontbijt zijn Fransche gazet, met soms een brief of eenig drukwerk. Sedert den dood van madame, den heelen winter lang, heeft mijnheerke de gewoonte aangenomen langer te blijven liggen, half negen, negen uur, vooral met de

koude dagen. Op een morgen klopt Clementine, treedt in de slaapkamer, en:

- ‘Ik zal u de gazet hier maar brengen, mijnheer, dan kunt ge nog wat blijven liggen. 't Is zoo slecht weer..’

Mijnheerke heeft juist één bloot been uit het bed gestoken. Ondanks de kilte trekt hij het niet terug, om te zien wat effect het op Clementine zal maken. Geen effect. Clementine doet of ze dien mageren poot niet eens merkt. Hij neemt de gazet aan, zegt niets, en.... nu ligt mijnheerke elken morgen te wachten op de komst van Clementine. Na een week vraagt ze: ‘Wil ik uw koffie ook hier brengen, mijnheer?’ Zij schuift een tafeltje naast het bed, het ontbijt wordt er op geplaatst, en na het ontbijt ligt daar ook mijnheerke's rookgerief. Hè! hè! zucht mijnheerke van puur welbehagen. Hij geniet zalig zijn eerste pijp, terwijl hij zijn gazet leest. Tegen de ramen kletst de regen. Nu staat mijnheerke niet meer op voor elf uur. Hij scheert zich nog twee keeren in de week.

Langs dien kant had Clementine hem vast.

En de maanden gingen.

Het gebeurde den tweeden winter van mijnheerke's weduwnaarschap en van Clementine's groote verwachting.

Op een avond na het eten had zij hem iets gevraagd over een proces betreffende een wildstrooper uit de streek die een boschwachter had dood geschoten. De gazet stond er vol van. Mijnheerke, in zijn zetel naast de kachel gezeten, legde haar de zaak uit, en Clementine, om goed te luisteren, zette zich neer in den zetel aan de andere zijde van de kachel, waar madame vroeger zat, en toen het verhaal uit was bleefze daar zitten en stopte een kous. Zij heeft er sedertdien elken avond gezeten. Mijnheerke zweeg.

De maanden gingen, en daar kwamen er altijd weer andere.

VIII.

Nooit heeft mijnheerke zoo lekker gegeten als in die jaren. Clementine bereikte in de keuken resultaten waarover zij zelf verbaasd stond. Hij werd er dikker van.

In het voorjaar, toen de nieuwe blaren aan het uitbotten waren, heeft zij mijnheerke trachten te verleiden. Op een ochtend, terwijl zij de huiskamer aan het schoonmaken was, keek zij even in een boek waarin mijnheerke den vorigen avond had zitten lezen. Het was een Fransch

boek. Daar stonden vele prentjes in, en lieve deugd, wat voor prentjes! Naakt vrouwvolk, de eene al blooter dan de andere, in alle mogelijke zotte houdingen, zooals een deftig menscK nooit doet. Nu begreep ze waarom mijnheerke daar zoo opgewekt en met zoo'n snoeperig gezicht had zitten lezen den heelen avond, en lang na haar was slapen gegaan. En waarom hij nu en dan slikte als van een droge keel. Ze had hem stiekem in het oog gehouden. Zoo! Zoo!.... Clementine zette zich op een stoel, keek een voor een naar al die plaatjes, met een zekere aandacht zelfs, omdat zij zulke dingen nog nooit gezien had. Niet uit perversiteit deed ze dat, ze vond het zelfs een beetje kinderachtig dat het mansvolk, dat mijnheerke, die pezewever, daar plezier in vond, ze keek zoo maar, omdat het boek daar lag en ze den tijd had. Er kwamen geen onkuische gedachten in haar hoofd op, ook niet 's avonds toen zij op haar kamer haar kleeren uittrok en voor den spiegel naar haar eigen borsten keek. Er was geen schijn of schaduw van zonde in den blik waarmede zij de zware, weekvleezige en melkwitte boezems bezag, met de blauwe adertjes en met de donkere kringen om de dikke tepels. Zij liet ze rusten in haar groot-open handen als twee rijpe zomerpompoenen waarvan zij het gewicht schatte. Zij bleef

Ernest Claes, ***Clementine***

zoo eenige oogenblikken staan, en zij was verwonderd, omdat zij meende dat het den eersten keer van haar leven was dat zij haar borsten bezag. En zij dacht aan mijnheerke. Ja, in dat boek was het ook zoo, maar jong vrouwvolk, jong.... Toen maakte ze een wijwaterkruis en ging slapen.

Een volgenden avond zat mijnheerke weer in dat gekke boek te smekken alsof hij een suikerbol in den mond had, en ze hield hem scherp in het oog. Het docht haar opeens dat hij naar haar keek met een vreemd licht in de oogen. Zij schrok een beetje. Zij had nog gehoord van.... vrouwen alleen..... Dan lachte ze in haar eigen..... Dat arme, verneutelde pierelaarke van een mijnheerke! Zie hem daar zitten!... Clementine zuchtte.

Zij had de afgedragen kleeren van madame zaliger gekregen. Den volgenden morgen bracht ze, in een wat verschoten blauwen peignoir, het ontbijt op mijnheerke's kamer. Het kleedingstuk, als zij zich, met een vuurrood gezicht, over het tafeltje naar het bed toe heenboog, stond wijd open, zoodat mijnheerke naar hartelust Clementine's verborgen en logge schoonheden kon bewonderen. En mijnheerke deed dat ook, met zijn grinnikend oud gezichtje op het hoofdkussen. En hij

zei ineens, met den vinger wijzend op haar openstaand kleedingstuk: ‘Clementine, is dat misschien voor mij dat ge die laat koud worden?’

Ze had hem op dat oogenblik met een goed hart zijn dun keeltje tusschen haar duim en haar wijsvinger kunnen toenijpen.

Wat zij nu juist van die onderneming had verwacht bleef haar zelf duister. Zeker geen zonde.

Langs dien kant heeft zij niet verder geprobeerd.

IX.

Zoo vast als een keper stond het in haar hoofd dat mijnheerke haar op een avond zou zeggen: ‘Clementine, wij gaan trouwen.’ Zij meende dat hij er enkel den passenden tijd wilde laten overheen gaan. En ze had in een paar winkels van het dorp reeds min of meer laten hooren, met een verlegen en veelzeggend glimlachje, dat er binnenkort waarschijnlijk ‘nieuws zou zijn in de parochie’. Niet uit praatzucht deed zij dat, maar zij wist dat daarover zou gebabbeld worden, dat het aan de ooren van mijnheerke zou komen, en dat het hem

misschien zou aansporen wat vlugger op te schieten met zijn aanvraag. De secretaris, die ook jager was, vroeg hem eens licht spottend: ‘Wel, mijnheer Louis, is het bruiloft binnenkort?’ Mijnheerke antwoordde lachend: ‘De hazen moeten eerst pluimen krijgen, secretaris.’ Gelegenheden tot spreken gaf zij hem genoeg. Als er een trouw was in de parochie wist zij daarop telkens een passende toespeling te maken. Zij deed soms verlegen kinderachtig tegenover hem, zooals zij madame zaliger vroeger zien doen had, haar ondervinding ging niet verder dan dit voorbeeld. Of ze keek hem met een zoeterigen glimlach aan, en dan vloekte mijnheerke inwendig, en moest geweld doen op zich zelf om haar niet de koffiekan naar den kop te gooien. Als zij alleen was verbeeldde zij zich soms dat mijnheerke haar ten huwelijk vroeg. Dan gaf ze luidop haar antwoord en zuchtte, en was gelukkig, en had kompassie met zich zelf.

Maar met dat alles maakte mijnheerke geen apprentie van trouwen, al waren er nu al twee jaren overheen gegaan, en Clementine's ongeduld steeg met den dag. Zij had soms een rooden kop van opwinding en verbeten ergernis als ze dien schralen lammeling van 'n mijnheerke door den tuin zag slenteren. Zij was ten einde raad.

Haar tegemoetkomende toespelingen schenen alle af te botsen op zijn beenigen kaalkop, en hij had als antwoord niet anders dan dat grinnikend lachen. Zij liet hem ook halvelings hooren dat ze misschien niet lang meer bij hem zou blijven, dat zij haar laatste jaren bij haar broer wilde gaan overbrengen, of dat zij ergens anders in dienst kon gaan..... Mijnheerke scheen daarin hele gerust te zijn, het drong niet door zijn droge huid. Toen hij haar eens voorstelde er een jong meisje bij te nemen voor het werk, werd zij helsch. Clementine begon stilaan, stuk voor stuk, het schoone bezonken evenwicht te verliezen, de liefde voor de regelmatigheid van den loop der uren en van den gang van den arbeid, waaruit zij tot dan toe haar kracht had geput. Haar rustige manier van bewegen en doen, de zekerheid van al haar handelingen, ondergingen een crisis. Daar zat een jacht in haar hersens en in haar bloed als van een laattijdig keeren der jaren. Het was haar doorloopend of zij zich om iets haasten moest dat ze begrijpen noch bereiken kon, en die onrust temteerde haar in- en uitwendig tot een pijnlijke prikkelbaarheid. Zij was altijd geweest een kalme huisklok, nu leek zij te zijn een klein zakhorloge dat met een razende furie vooruit tikt, zonder dat daarom de uren of de dagen sneller voorbijgaan.

Met de afgedragen kleeren van madame zaliger had mijnheerke aan Clementine ook een kistje met kleine snuisterijen gegeven, en zij droeg daarvan geregeld iets op zich, aanvankelijk slechts in huis, en stilaan ook om er mee in het dorp te pronken, Men zag haar nu geregeld elken zondag met een vroegeren mantel of hoed van madame Parmentier zaliger - (Clementine was niet onderhevig aan modezucht) - in de vroegmis zitten. Stelde Marie Truyens, van den specerijenwinkel, haar daarover onrechtstreeks een vraag, dan liet zij hooren dat dit maar een kleinigheid was bij alles wat madame zaliger haar bij testament had nagelaten. In het snuisterijenkistje was ook een fleschje eau-de-cologne. Daarvan sprenkelde zij 's avonds wat op haar kleeren als ze bij mijnheerke in de huiskamer kwam zitten.

Als mijnheerke er met zijn geweer uitging, bleef hij gewoonlijk een paar uurweg, en dan trok zij soms boven op zijn slaapkamer een van madame's beste japonnen aan, die mijnheerke daar in de kleerkast had bewaard. Zij plaatste zich voor de groote spiegelkast, en draaide en keerde zich met zelfvoldane bewondering, sprak op een vreemden toon met iemand die tegen haar madame zei en die zij ook madame noemde, boog het hoofd met een fijnen groet, zette een gezicht dat zij meende te

passen bij den rang van madame. Mijnheerke had de juweelen van madame zaliger weggestopt, achter slot, in de lade van de waschtafel. Maar hij vergat voortdurend zijn sleutels, die lagen dan beneden in de huiskamer op het raam, of staken in zijn daagsch huisjasje, en Clementine, wanneer zij zich tooide met madame's kleeren, met het witte bont, droeg ook haar gouden ketting en armbanden, en zij kamde heur haar zooals de vrouw van den secretaris het hare kamde. Die vertooning voor den spiegel werd op den duur voor haar een behoefte, zij spoorde mijnheerke aan te gaan jagen als het weer het ietwat toeliet, het was zeer voordeelig voor zijn gezondheid. Zij had lang geleden, bij de oude madame Beuckelaers, eens een deftige dame hooren zeggen op een zekeren toon: ‘Oui madame!.... Certainement madame!’ En als ze voor den spiegel stond zegde ze dat nu ook, op denzelfden toon telkens opnieuw, en boog daarbij het hoofd, met een langzamen, waardigen knik. Het was al het Fransch dat zij kende. Geen enkele maal is het daarbij in haar hoofd gekomen dat zij komedie speelde of iets belachelijks deed.

Daar is geen middel dat Clementine onbeproefd heeft gelaten om mijnheerke tot een huwelijk te doen besluiten. Haar spitsvondige geest kende al zijn zwakheden

en wist daarvan een nuttig gebruik te maken. Zij maakte er zich volstrekt geen zorg over dat mijnheerke doorzag, waar zij het op aanlegde. Hij mocht, hij moest dat zelfs zien. Wat kwaad stak er in? Maakte zij, ja of neen, het leven voor hem niet zoo gemakkelijk als nooit een man in de parochie het gehad had? En waarom sprak hij niet, de leelijke schriele magere pierewieter die hij was.

Zij ging op een schoonen dag naar den pastoor. Wat ze daar verteld heeft heb ik meenen te raden uit de woorden van den pastoor, en uit den norschen trek op zijn gezicht toen ik den naam van Clementine uitsprak. Zij vroeg hem, met een huichelachtig verlegen gezicht, of hij mijnheer Parmentier niet zou willen aanzetten ‘zijn plicht te doen... want de menschen begonnen er schand over te spreken, mijnheer Pastoor, zooals hij met haar handelde....’ Ik denk dat de pastoor geheel onthutst dat dikke, onappetijtelijke vrouwmensch van rijpen leeftijd moet hebben aangekeken.

- ‘Clementine, zeg in twee woorden wat ge te zeggen hebt, ik heb geen tijd voor zoo'n praat.’

- ‘Wel, mijnheer Pastoor, ge hebt vroeger madame zaliger geholpen om ze met ons mijnheerke te doen trouwen.... ge moest dat nu voor mij ook eens doen..... Als gij het hem vraagt durft hij niet neen zeggen.....

Ik zal zorgen dat gij er ook goed mee vaart....' En daar zij de oogen van den pastoor zag vlammen voegde ze er gauw bij: '....en hij heeft mijn eer....' Ze begon te snikken. Dat kon ze als ze wilde. Dat van 'haar eer' vond ze zoo ineens uit, maar zoodra zij het gezegd had was het, in haar geest, ook werkelijk gebeurd.

- 'Clementine, ziet ge de deur!.... En rap zulle!!'

Hij zal wel rood geweest zijn van kwaadheid. Ik lachte toen hij het vertelde. 'Ja, mopperde hij, dat zal een mensch leeren!' Hij dacht waarschijnlijk aan zijn vroegere huwelijksboodschap bij Emma Beuckelaers.

Clementine heeft dan een paar moeilijke maanden gekend. Zij begon gewaar te worden dat er van dit huwelijk niets komen zou. Zij had bijna vergeten dat zij het enkel gewenscht had om hem te beletten met een andere vrouw te trouwen. Het was een betrachting op zich zelf geworden. Zij werd met den dag zuriger van humeur, sprak nog ternauwernood met mijnheerke, en als ze alleen was praatte ze nu voortdurend hardop in haar zelf en kreeg huilbuien. Aan een ingebeeld persoon, - soms was het de vrouw van den schoenmaker, soms madame van den secretaris, soms iemand waarvoor zij geen naam had, - vertelde zij het onrecht dat men haar aandeed, haar zorgen en haar lijden, de gekste

verongelijkingen, die, eenmaal dat zij in haar geest opdoken, haar echt en waarachtig waren overkomen. Zonder dat zij het wist haalde zij herinneringen op uit haar vreugdelooze kinderjaren, aan haar brutalen drankzuchtigen vader, aan het ruwe leven in haar dorpsomgeving, en aan den kermisvrijer dien zij bij de keel had moeten grijpen. Dat werd in haar wakker als een atavisme, waarvan de latente mogelijkheden in haar lagen. Maar hoe zij ook klaagde over mijnheerke's ontoeschietelijkheid, geen oogenblik verloor zij uit het hoofd dat zij voor hem moest zorgen als te voren, omdat nu eenmaal zijn nalatenschap aan haar moest toekomen. Want die zekerheid stond nog altijd even rotsvast in haar hart.

Het spichtig, grinnikend mijnheerke Parmentier merkte die verandering in Clementine. Hij werd een beetje bang voor zijn rustig suikerleventje. Zij was in staat hem op een schoonen dag, uit nijdigheid en wrok, te laten zitten, terug naar haar familie te trekken. Zijn grijze varkensoogjes loerden van onder de borstelige wenkbrauwen tersluiks naar haar gezicht. En op een avond voor het slapen gaan, zegde hij ineens, juist zooals madame zaliger vroeger gezegd had:

- ‘Clementine, om uw ouden dag moet ge u niet bekommeren, als ge bij mij blijft... daar is voor gezorgd.’

Nu begreep zij dat van den eersten keer. Zij keek op van haar naaiwerk, wachtte een oogenblik, beet een draad over, en antwoordde dan:

- ‘Merci, mijnheer.... maar dat hadt ge op een andere manier ook kunnen regeleeren.’

Mijnheerke ging er niet op in om geen andere verklaringen te moeten geven. Maar ook hij begreep wat zij met die ‘andere manier’ wilde zeggen. Zijn oogjes gluurden haar vijandig aan.

Voor Clementine hadden zijn woorden geen andere beteekenis dan: alles voor haar.

En de jaren gingen.

X.

Op een kouden herfatdag kwam mijnheerke tegen den avond doornat thuis. Ziek, longontsteking. Er werd gedokterd en geplaasterd zooveel als men dat aan een rijk heerke maar doen kon, en zoo kwam hij er na een paar maanden weer door. Maar oud dat hij geworden was! Och heere, een echt verneuteld peke zag hij er nu uit. Zijn rimpelgezichtje was nog smaller geworden

langs de slapen, waar men de blauwe adertjes door het vel zag, had het net een lijkkleur, en hij had nu wel geen één haar meer op zijn kop. Zijn ooren schenen daarentegen grooter geworden. Hij lag beneden in de zitkamer, omdat de slaapkamer boven moeilijk kon verwarmd worden, en omdat het voor Clementine, die nu in het kamertje vlak daarnaast sliep, gemakkelijker was voor den oppas. Hij zou nog wel een tijdje moeten liggen, zegde de dokter. De keuken was naast die kamer, aan de andere zijde.

Clementine heeft mijnheerke tijdens zijn ziekte uitstekend verzorgd, dat kan niet geloochend worden. Natuurlijk dat er van trouwen nu wel niets meer zou komen, het was of ze een halven doode in haar handen hield als ze hem aan het helpen was, en zij had er nu precies ook geen lust meer toe. Voor uw ouden dag moet ge niet bang zijn, had hij haar gezegd, en dat beteekende, dat het kasteelke, en al wat hij bezat aan geld, haar eigendom werd, dat wist ze nu wel. Trouwen was nu niet meer noodig. Maar ze moest hem tot den laatsten moment bijstaan, want ge kunt nooit weten Van de keuken kwaamt ge in de zitkamer, waar mijnheerke lag, door een half glazen deur met een gordijntje er voor. Als ze met haar werk bezig was wierp ze nu en dan door de ruitjes

een blik op den zieke. Die lag gewoonlijk zeer stil, met het gezicht naar het raam gekeerd. De blik van Clementine had een wonderlijke uitdrukking. Want was mijnheerke er niet doorgekomen, had God haar gebed willen verhooren, dan was zij nu rijk geweest.

Mijnheerke Parmentier heeft zeker nog drie maanden te bed gelegen, of in een zetel naast de kachel gezeten, en het is gedurende dien tijd dat Clementine zich heelemaal ingeleefd heeft in het idee dat zij eigenaresse van het kasteelke was. Mijnheerke hing nu geheel van haar af, als een kind bijna, zij moest zelf alles beredderen, binnen- en buitenshuis, en de menschen te woord staan. Zij vroeg aan mijnhserke geld waniieer zij dit noodig had, en nooit heeft zij een cent daarvan nutteloos, of voor haar eigen uitgegeven. Als er een brief kwam deed ze dien zelf open en las hem mijnheerke voor. Was de brief in het Fransch, en vermoedde zij halvelings dat hij van een familielid kwam, of dat er geld in gevraagd werd, dan sprak zij daar niet over en stopte hem weg in haar koffer. In het dorp begon zij een anderen toon aan te slaan tegenover iedereen, en zondags zat ze nu in de kerk op den rood-kussenstoel van madame zaliger, vlak achter de nonnen. De pastoor is op het kasteelke twee keeren

komen aanbellen. Ja, dat was toch zijn plicht tegenover een zieken parochiaan. Maar beide keeren kon hij onverrichterzake teruggaan. Clementine kwam hem met een gestreken gezicht in de gang zeggen, den eersten keer, dat mijnheerke te ziek was, den tweeden keer, dat hij sliep. Zij had niet vergeten hoe de pastoor haar de deur had gewezen, en met pastoors moet ge voorzichtig zijn, die komen altijd afals er ergens te erven is, ze rieken dat. Zij liet in de parochie overal verstaan dat de pastoor alleen om die reden naar het kasteelke kwam. Ook andere bezoekers hield zij van de deur. Op een zondagnamiddag kwamen er, met een rijtuig, een vreemde heer met een bejaarde dame aanbellen, en toen zij aan Clementine zegden dat zij mijnheer Parmentier even wilden zien, vroeg ze kortaf: ‘Waarvoor?’ - ‘Wel, zei de dame, ik ben zoo wat de eenige familie van mijnheer.’ - ‘Ge liegt, antwoordde Clementine, mijnheer heeft geen familie, en hij is veel te ziek om vreemd volk te ontvangen.’ - Zij sloeg de deur voor hun neus dicht. Die zelfde dame is later op de begrafenis gekomen.

En mijnheerke, terwijl Clementine in de kamer aan het opruimen was, of 's avonds in den zetel bij de kachel, schuins tegenover zijn bed, kwam zitten naaien, volgde haar met zijn geniepige oogjes, en daarin tintelde alsaan

een lichtje alsof hij heimelijk plezier van iets had. Dat gebeurde vooral als hij zag hoe Clementine de madame van het kasteelke speelde. Het cimuseerde hem geweldig. Hij luisterde scherp, en hoorde haar bezig in de keuken, waar zij haar bevelen gaf aan het meisje, dat nu toch moest komen helpen, of aan Jan Saenen, den hovenier, op een toon of het daar allemaal van haar was. Kwam ze dan daarop binnen bij hem, en keek ze naar zijn gezicht om te zien of hij het niet gehoord had, dan deed hij of hij sliep. Hij hoorde soms haar plompen stap op zijn eigen slaapkamer, vlak boven zijn bed. De kleerkastdeur kriepte in de scharnieren bij het openen. Hij wist dat de beste kleeren van madame zaliger daar nog hingen. Dan trok hij zijn bijna tandeloozen mond in een grijns, en lachte met een klotsend keelgeluidje.

Iederen avond, zoodra zij te bed lag, bad Clementine uit ouder gewoonte een onze-vader, en zij dacht daarbij hoe goed en gepast het van Godswege zou zijn als mijnheerke zoo gauw mogelijk stierf. Daarna lag ze lang te denken aan alles wat ze ging doen eenmaal dat ze in bezit zou zijn van haar erfenis. Zij bracht zich daarmede in een gelukkige stemming, en daar dit zeer bevorderiijk is voor de nachtrust, sliep Clementine een gezonden slaap. Haar voorstellingen van eens-dat-ze-rijk-was gingen door

den band niet verder dan haar begrensd leven en haar simpele verbeelding haar toelieten, en bleven in het dorp, tegenover die en dat, thuis, zondags, kleeren, eten, familie, maar daaromheen kringelde haar fantaisie zich in duizend verschillende vormen en kleine genoegens. Het kon haar echter ook wel zoo erg opwinden dat zij er niet van insliep, en in het bed lag te woelen. Zelfs overdag kreeg zij van die holle droomerijen, stond ze stil bij haar werk, in de keuken, in het tuinpad, keek star voor zich, en zegde hardop het een of ander woord.

Naar gelang Clementine zich de werkelijke eigenaresse van het kasteelke begon te voelen, ontwikkelde zich in haar een nieuwe karaktertrek. Bij mijnheer en madame Parmentier had altijd de grootste zuinigheid geheerscht, zooals dat bij plattelandsche renteniers de gewoonte is. Die spaarzaamheid was echter niet overdreven, en Clementine had zich reeds bij notaris Beuckelaers in die huishoudelijke zuinigheid ingeleefd. Het kwam trouwens overeen met haar eigeq aard. Maar nu werd zij gierig, zoo pinnig gierig dat het aan het kinderachtige grensde. Zij begon het huIpmeisje - (die moest nu ‘juffrouw Clementine’ tegen haar zeggen, zooals al wie op het kasteelke kwam) - bij het eten en bij alles wat zij deed op de vingers te kijken, en zij liet haar 's avonds

een half uur vroeger weggaan om haar geen avondeten te moeten geven. In den tuin telde zij de selderplanten en andere groenten, om te beletten dat Jan Saenen iets meenam voor zich zelf. Geen cent werd door haar meer nutteloos uitgegeven, en al wat kon verkocht worden, zoowel oud ijzer en vodden als het fruit uit den tuin, moest zoo mogelijk worden te gelde gemaakt. De centen bewaarde zij in een blikken doos in de schapraai. Zij verdacht iedereen haar te willen bestelen, nu zij stilaan wisten dat het al van haar was. Ook voor zich zelf werd zij gierig, zoo wat eten als wat kleeren betrof. Zij kocht bijna niets meer, zij rafelde oude kousen uit om gaten te stoppen in andere oude kousen, iets waar zij vroeger zou mee gelachen hebben daar het dom en nutteloos werk was. Als zij van het dorp kwam, raapte zij de stukjes verloren hout op en bracht die mee naar huis. De eieren werden tot het laatste verkocht, behalve het eene dat mijnheerke elken ochtend at. Dat kwam niet allemaal ineens, het ging geleidelijk, naar gelang haar gedachten zich nu met dit dan met dat van haar toekomstigen rijkdom bezighielden. Op mijnheerke echter durfde zij haar bezuiniging niet toepassen, voor hem was er alles zooals te voren, en zij trachtte zelfs hem te doen begrijpen dat haar spaarzaamheid alleen voor doel had het hem

gemakkelijker te maken. En mijnheerke zag dat alles, zweeg, en grinnikte.

XI.

Het was tijdens deze crisis van gierigheid dat Rikus, de broer van Clementine, op het tooneel verscheen. Hij was tien jaar jonger dan zij, en de eenige van de broers en zusters - zij waren met zeven geweest - van wien ze ietwat gehouden had. Waaraan dat toe te schrijven was zou zij moeilijk hebben kunnen zeggen, Rikus had daarvoor nooit iets gedaan, maar het lag in de lijn van Clementine's ingewikkelde natuur. Die Rikus bezat een boerderijtje op den Hagelandschen steenweg, een huis vol kinderen, en hij had het verre van ruim. Hij was totdantoe hoogstens een- of tweemaal in het jaar bij zijn zuster op het kasteelke gekomen, om iets te zeggen over de kinderen, om haar op de kermis te verzoeken, daar Rikus er op rekende na haar dood Clementine's spaarcenten te erven. Een andere reden voor die schaarsche bezoeken had hij niet. Nu gebeurde het in dien tijd dat hij op een zondag na het Lof met Clementine mee

naar het kasteelke ging, hij had een van zijn jongste meisjes, waarvan Clementine meter was, bij zich, en zij maakte voor hen de koffie klaar in de keuken. Die koffie was zeer duti, en de boterhams weinig in getal. Al pratend daarna over den slechten tijd voor de boeren, tegenslag hier en ongeluk daar, zegde Clementine ineens:

- 'Dat is niks, Rikus, gij en de kinderen zult na mijn dood niets te kort hebben.'

Zij zuchtte omdat met het woord 'dood' het zelfmedelijden weer in haar opschoot. Rikus, die meende dat zij het had over haar spaarcenten, dacht: 'Hoe lang zal dat nog duren!' en hij zuchtte ook, en luidop zegde hij:

- 'Dat is heel schoon, Clementine wicht, maar zoo veel kunt ge ook al niet gespaard hebben, niet waar.' Daar klonk ontmoediging, en bijna geringschatting, in zijn toon. Clementine zweeg een oogenblik en keek op haar handen in haar schoot.

- 'Ik zeg, Rikus, zei ze dan met stillere stem, dat gij en Urzela en de kinderen later niets zult te kort hebben.'

Hij bezag haar nu met aandacht, en verwondering, deed een paar trekken aan zijn pijp, over zijn mager gezicht gleed een sluwe trek.

- 'Clementine, meent ge daarmee misschien....' Hij kon niet raden, waarop zij zinspeelde.

- ‘Marieke,’ - dat was tegen haar petekind - ‘ga eens spelen in den hof.’ Ze deed zelf de deur achter het meisje dicht, en zette zich terug op haar stoel.

- ‘Wat zoudt ge er van denken, Rikus, als ge later hier op het kasteelke kondt komen wonen?’

Met onderzoekende blikken keek hij haar in het gezicht.

- ‘Als hovenier?.... of hoe.... wat wilt ge daar mee zeggen?’

Zij knikte langzaam met haar dik hoofd en dronk aan haar tas.

- ‘Uw kinderen zullen met tante Clementine goed zijn, Rikus.’ Ze zegde het bijna treurig. ‘Dat wordt hier allemaal van mij, en na mijn dood is het voor u en de kinderen.’ Nu veegde zij met den voorschoot een traan uit haar oog.

Rikus zat daar alsof iemand hem met een stuk hout boven op den kop geslagen had. Hij kon niet meer spreken. Zijn hand beefde toen hij zijn tas terug op de tafel zette, en zijn gezicht werd ineens vuurrood.

- ‘ Zijt ge daar zeker van, Clementine wicht?’ vroeg hij heesch.

- ‘Zeker?.... Zou 'k anders zoo iets zeggen?.... Ik heb met mijn eigen oogen het testament gezien.’

- ‘Maar onze Peer en onze Friede?’ De twee andere broers die nog in leven waren.

- ‘Die gaan me niet aan.’

Toen zag Clementine ineens dat de deur naar de zitkamer, waar mijnheerke in zijn zetel bij de kachel zat, op een kiertje stond. Zij ging die deur toedoen, maar keek eerst binnen. Neen, mijnheerke lag met zijn hoofd tegen den zetelrug, en sliep. Zeker, zeker, mijnheerke sliep.

Rikus was, voor het dien avond acht uur sloeg, smoordronken. Hij was een man die weinig sprak. Ook als hij zat was zweeg hij. Alleen aan Urzela, zijn vrouw, verklapte hij het geheim.

Het spreekt van zelf dat Rikus van dan af geregeld op het kasteelke kwam. Stilaan begon ook hij daar alles te bekijken met de blikken van den toekomstigen eigenaar, hij berekende reeds wat hij hier zou aanvangen, daar zou veranderen, en hij gaf zoo al min of meer zijn orders aan Jan Saenen. Hij bracht van zijn boerderijtje telkens wat mee, het schoonste fruit en de beste groenten uit zijn tuin, versche eieren, een gerookte ham, een paar keeren in de maand een kip, een konijn, Clementine had geen boter meer te koopen, zij leefden op het kasteelke nu bijna van Rikus. Als Urzela daarover soms wat zegde, antwoordde Rikus:

- ‘Zwijg, het geluk van de kinderen hangt er van af.’ De gierigheid van Clementine vond daarin een groote voldoening. Zij heeft eenmaal een mandje peren, dat Rikus had meegebracht, verkocht aan den postmeester. Clementine liet nooit na aan mijnheerke te gaan toonen wat die goedhartige broer van haar had meegebracht. Mijnheerke knikte, en als zij weg was klotste het hikkend lachje door zijn enge keel.

Rikus heeft dat volgehouden tot het eind.

Hij vroeg soms met belangstelling aan Clementine hoe ver het stond met de gezondheid van mijnheerke, op een toon dien hij hartelijk meevoelend trachtte te maken, maar hij durfde haar onderwijl niet in de oogen zien. Want voor hem moest mijnheerke Parmentier geen dag langer leven, en hij vreesde dat dit wat al te duidelijk op zijn gezicht zou te lezen staan. Hij kwam nu geregeld elken zondag na de vroegmis een poosje bij haar in de keuken zitten, en ook in de week, 's avonds, als hij voor de eene of andere reden in het dorp moest zijn, of zonder reden. Hij kwam daar zitten in de hoop dat Clementine wat naders zou zeggen omtrent de erfenis, hij probeerde zelfs haar met een half woord er op te brengen. Maar Clementine deed dat niet, zij gebaarde het niet te hooren of niet te verstaan. Het was juist of zij

eenigszins spijt had haar geheim verklapt te hebben aan Rikus. Zij genoot niet meer zoo gelukkig alleen van haar rijkdom als vroeger. De schaduw van Rikus' klauw viel er over. En haar houding deed soms in Rikus een verkropte woede tegen haar opstijgen, die hij met moeite bedwong, en hij keek haar met valsche blikken aan als zij het niet zag. Nu zij eenmaal zooveel gezegd had beschouwde hij het als een verongelijking, zoo niet erger, er niet meer over te vernemen. Gebeurde het dat Clementine hem iets zegde van wat zij later ging doen, had hij bijna lust haar te vragen: ‘En dat allemaal met mijn geld?’ Een zonderlinge toestand.

Het was toen Januari.

XII.

Het is zaterdagavond. Het vriest zacht. Mijnheerke Parmentier zit in zijn zetel, en in het licht van de lamp naast hem, probeert hij iets te lezen in de Fransche gazet van dezen ochtend. Op het tafeltje, naast de lamp, staat een wit bord, met een mes er naast, niets anders. Het licht, onder het groene scherm, valt op den vloer, tot op een

deel van de witte sprei over het bed. De kachel ronkt. Hij heeft het deurtje even open gezet om het vuur wat te temperen. De hooge staande klok, tegen den muur naast het bed, tikt gedempt in de donkere kast, en bij iederen tik en iederen tak komt er een dof bijgeluidje, bijna als een na-snikje, zoo: tik*(hè)*.... tak*(hè)*.... tik*(hè)*.... tak*(hè)*.... zooals oude klokken, die vermoeid van jaren zijn, dat wel meer doen. Achter zijn zetel is het verlichte raam van de keukendeur.

In de keuken zitten Clementine en Rikus. Hij is tegen zes uur aangekomen met een konijn, hij heeft dat naast den pompbak op het rek gelegd, en is gaan zitten bij de plattebuiskachel, met de armen op de roede. Zoo rookt hij zijn pijp, en kijkt naar den muur voor hem. Nu en dan spuwt hij in den koolbak onder de kachelbuis.

- 'Het vriest,' heeft hij gezegd bij het binnenkomen.

- 'Ge zoudt het zeggen,' heeft Clementine geantwoord, en daarna spreken ze niet meer.

Clementine heeft gedaan met haar huiswerk, zij gaat even kijken bij mijnheerke of de kachel daar in orde is, zij neemt het bord en het mes mee, zonder een woord te zeggen, en zet zich nu aan de andere zijde van de keukenkachel met een mandje naaiwerk. Ook in de keu-

ken tikt op den schoorsteen een klok, een wekker is het hier, nerveus rap: tik-tik-tik-tik-tik-tik.... Boven den wekker hangt tegen den schoorsteen een kruisbeeld. In den spiegel vlak tegenover ziet men dat kruisbeeld nogmaals. Er hangt een Heilige Familie tegen den muur waar Rikus zit. Op den pompsteen staan wat potten en pannen, boven de aanrechtbank wat koperwerk. Alles luistert naar het tikken van den wekker. Buiten vriest het, onder een kouden maanhemel. Hier binnen leeft er iets onwezenlijks, daar zijn geesten in dat huis. Als Rikus even indut schiet hij plots weer wakker met een bonzend hart. In de gang kraakt er iets lichtjes. Werd daarboven niet een deur gesloten?.... Als er nu iemand over den steenweg zou voorbijgaan kan men dat hier niet hooren.

Zoo zitten ze daar dan, deze drie menschen, mijnheerke Parmentier, Clementine, Rikus, in hetzelfde huis, ieder besloten in het geheim van zijn eigen gedachten, ieder bouwend zijn eigen droomen, met een afgrond tusschen elkaar. En toch verbonden, door iets dat de eene van den andere raadt en weet. Drie menschen, die in en om elkaar leven, elkaar haten.

Door den wand, die hem van de keuken afscheidt, wriemelt mijnheerke met onzichtbare voelhorens in de

Ernest Claes, *Clementine*

geesten van de twee in de keuken, en grinnikt nu en dan over zijn krant heen.

De twee in de keuken zitten roerloos, als hyena's, die wachten op een lijk. Als Rikus de lippen over zijn pijpesteel schuift is het juist of hij maakt zich gereed om aan iets te likken.

Twee spinnen zijn ze, die in hun webbe zitten te loeren op de vlieg, om haar het bloed uit het lijf te zuigen.

Soms klinkt in de andere kamer een korte droge hoest. Telkens schiet dan hun kop eventjes omhoog, zooals een kat, die met al haar spieren en zenuwen samengebald te loeren zit op een argeloozen vogel, plots opschrikt van een geluid achter haar. Zij hooren dat hoesten, zij denken beiden hetzelfde, en zien elkaar niet in de oogen. Rikus verschuift even den voet.

Mijnheerke Parmentier, het lijk van de hyena's, de vlieg van de spinnen, de vogel van de kat, denkt aan de twee, zooals zij aan hem denken. Hij heeft de krant op de knieën laten zakken, zijn kaal hoofdje rust tegen de zetelleuning, in de schaduw van het lampescherm. Is hij moe, het leepe, schriele mijnheerke Parmentier? Slaapt hij? Zijn beenderige handen rusten op de zetelleuningen, hij roert niet. Maar zijn oogen zijn open, hij staart in de schemering voor zich, hij luistert naar den

regelmatigen tik.... tak.... in de lange kast, en hij glimlacht, zijn hatelijk valsch glimlachje, dat op zijn bleeke smoeltje zit als het grijnzen van een doodskop. Lijkt het witte hoofdje van mijnheerke nu niet een beetje op een doodskop? Hij glimlacht. Ja.... Want hij hoort, hij hoort precies wat de twee daar in de keuken peinzen, inde beslotenheid van hun zwijgen, hardnekkig, immerdoor peinzen....

‘Waarom blijft hij nog leven, denkt Clementine, terwijl zij zorgzaam naait. Ja, waarom leeft hij nog altijd, het uitgedroogde scharminkel.... Hij moest lang dood zijn.... Na de begrafenis blijf ik hier alleen, geen mensch mag bij me komen, ze willen allemaal mijn geld.... Niemand krijgt een cent, niemand..... Onze Rikus moet wachten..... Waarom gaat hij nu niet dood, de oude pezewever, de vrek..... Hij doet het om mij te judassen.... Ik koop een bontmantel, zoo schoon als die van madame Claessens..... Ik laat me van 's morgens tot 's avonds dienen.... Ik doe niks meer..... Oui madame!.... Certainement madame!... Ik rijd naar Brussel als ik wil..... Ik drink wijn..... Nu is het tijd dat hij dood gaat, de judas, ik heb er lang genoeg op gewacht.....

Peinst Clementine.

‘Als hij dood is, droomt Rikus, verkoop ik ginder mijn gedoe..... Ik kom hier wonen, op het kasteel..... Clementine kan hier toch niet alleen blijven..... Ik moet niet meer werken, een beetje hovenieren, ja..... Onze Jef moet voor pastoor leeren..... Als hij vannacht wilde verrekken was ik morgen een gelukkig mensch.... Mijn schuld afbetaald.... Sigaren.... Bier.... Elken dag vleesch..... Ze moet niet probeeren de baas over me te spelen, de venijnige tang.... Dat die oude zottin maar zoo gauw mogelijk optrekt, te gelijk met den andere. Heur testament zal wel gemaakt zijn....’

Droomt Rikus.

Het is heel stil, in de keuken, in de zitkamer, in het heele huis. Het vriest buiten.

Mijnheerke hoort wat ze denken, en grijnst met zijn doodskoppengezichtje....’ Hi-hi-hi!!.... Ze zitten te wachten op mijn dood, die twee daar!.... Hi-hi-hi!!.. Op mijn centjes!.... Ik zou moeten kreveeren.... hi-hi-hi!!.... (Het klotst door zijn dun keeltje als in een buisje).... Wat zullen we lachen! Wat zullen we lachen!....’

Grijnst mijnheerke Parmentier.

Hij moet ervan hoesten. Twee koppen in de keuken schieten luisterend op.

Ze zijn met vier nu. Eén zit te wachten op den dood van één. Eén zit te wachten op den dood van twee. En de derde, mijnheerke, grijnslacht op den dood. En de dood zelf mummelt tandeloos in den wekker op den schoorsteen:
rap-rap-rap-rap-rap-rap-rap-rap-..... of monkelt rustig in de donkere muurklok:
....tik*(hè)*... tak*(hè)*.... tik*(geld)*.... tak*(geld)*.... tik*(geld)*.... tak*(geld)*....

In het dorp luidt de klok. Het is morgen zondag. Clementine blikt op naar den wekker, en zegt:

- ‘'t Is negen uur.... ik moet mijn voeten nog wasschen.’

Rikus scharrelt zijn holleblokken over den vloer, spuwt in den koolbak, staat recht, en als hij de deur opentrekt en naar buiten kijkt, zegt hij:

- ‘Het vriest.’
- ‘Ge zoudt het zeggen,’ antwoordt Clementine.

XIII.

Een druilerigen zondagnamiddag in Maart. Mijnheerke is zoetjes ingeslapen in zijn zetel. In de keuken

zitten Clementine, Rikus, en Urzela. Een afgesloofd onbeduidend boeremensch, die vrouw van Rikus. Zij klaagt over de kleeren voor de kinderen en voor Rikus. Waarom, als Clementine binnenkort een rijke madame is en zij toch van haar alles moeten erven, vraagt Urzela zich af, kan zij nu reeds niet wat helpen?.... Zij spreken gedempt, om mijnheerke niet te wekken daarnaast. Clementine staat ineens recht, gaat kijken door de ruitjes van de tusschendeur, en zegt dan: ‘Wacht eens 'n moment.’ Ze hooren haar in de gang de trap opgaan. Als zij boven - Clementine heeft een zwaren stap - de kriepende kleerkastdeur opent, draait mijnheerke zijn slapend kopje zachtjes van links naar rechts.

Clementine komt terug in de keuken met op den arm een dikke jas met bontkraag, de beste winterjas van mijnheerke.

- ‘Pas dat eens, Rikus,’ zegt ze stilletjes, maar doodgewoon. Rikus, met een rood gezicht, trekt het kleedingstuk aan, het prangt wel wat aan de schouders, maar het is toch ongeveer zijn maat. Hij staat daar als een zot te midden van de keuken, met zijn hoekigen, groven kop boven het zwarte astrakan, hij kijkt langs zijn mouwen, zijn beenen, dan naar Urzela, lacht idioot, en mompelt: ‘Wel gotferdomme!’ Clementine kijkt onderzoekend

of de jas wel past. ‘Daar moet niet veel aan veranderd worden,’ zegt ze.

- ‘En probeer dat nu ook eens.’

Ze neemt uit een doosje, dat ze in de hand heeft gehouden, de gouden horlogeketting, slaat zelf de overjas open, en houdt de ketting over den buik van Rikus. Ze kijken er alle drie naar, ernstig, en daar Rikus en Urzela goed verstaan wat dit zeggen wil spreken ze geen woord. Ook als Clementine de ketting weer in het schrijn legt en de jas helpt uittrekken, zwijgen ze. Het is een plechtig oogenblik. Gelukkig dat mijnheerke slaapt.. Ja, ja, slaapt.....

XIV.

Het is de laatste zomer van mijnheerke Parmentier geweest. In de oogstmaand was hij in zooverre beter dat hij in den tuin kon rondwandelen. In het dorp heeft men hem niet meer gezien. Die beterschap duurde niet lang, en in den herfst lag hij weer te bed. Mijnheerke voelde zelf dat het gedaan was, denk ik.

- ‘Clementine, zegde hij op een morgen, ga bij den notaris eens vragen of hij dezen namiddag bij mij kan komen.’

Verbluft keek ze hem aan.

- ‘De notaris, mijnheer?’
- ‘Ja, de notaris..... Ik wil mijn testament maken.’ Clementine werd lijkwit.
- ‘Ik meende.... ik meende dat dat al lang....’ Haar stem stokte.
- ‘Wat.... al lang?’

Zij was ijskoud.

Gedurende al die jaren had zij dus geleefd op een valsche zekerheid!.... Dat terugsmakken in de werkelijkheid was zoo brutaal, zoo onverwacht, dat ze moest neerzitten. Was hij dus gestorven verleden winter, dan was.... Zij durfde er niet aan denken..... Die gemeene loeder!.... Rikus, de winterjas, de gouden horlogeketting, de.... In een flits schoot het allemaal door haar geest. Zij moest op haar tanden bijten om mijnheerke niet bij de keel te grijpen op zijn bed. Hij las het in haar oogen.

- ‘Zijt ge niet goed?’
- ‘Ja wel.... ik ga.’ Haar stem was schor.

Zij ging naar het dorp met een hollen kop, ze wist niet

waaraan ze moest denken. Het was of de grond onder haar voeten wegschoof, of ze over water ging, of ze ineens van boven op een dak naar beneden was gegooid. Het was bijna met een nederig gezicht, dat ze door het dorp stapte. Zij deed haar boodschap bij notaris Claessens, dacht, toen ze in de gang stond, aan den bontmantel van madame Claessens.... de kleeren.... den hoed Ze kwam terug en zat in de keuken verwezen voor zich uit te kijken. Dan deed ze als een automaat haar huiswerk. Clementine had zonder het te weten op den rand van een afgrond gestaan, en zij bekwam slechts langzaam van den schrik.

De notaris kwam in den namiddag. Met een deemoedig gezicht liet ze hem bij mijnheerke, en ging dan in de keuken zitten. Hij weis een oogenblik later bij haar terug en vroeg om een briefje naar zijn huis te brengen en te wachten op het antwoord. Zij voelde wel dat men haar wilde weg hebben, maar ze kon niet weigeren. Haar hart bonsde. Het deed haar goed in beweging te zijn. Zij haastte zich niet.

Toen zij terugkwam en met den brief van den notarisklerk in de kamer trad, zat de notaris naast het bed met mijnheerke rustig te praten. Zijn aktentasch lag op de tafel. Haar keel was toegeschroefd. Maar mijnheerke

zei vriendelijk, docht haar toch: ‘Dag Clementine.’ De notaris knikte vaderlijk. Toen hij enkele minuten later langs de gang wegging, liet zij hem buiten, en daar werd het haar opeens te machtig. Met tranen in de oogen, heesch, vroeg ze: ‘Mijnheer de notaris, ik mag toch gerust zijn, niet waar?’ Notaris Claessens zette zijn hoed op, stak zijn eindje sigaar opnieuw aan, en glimlachte ondertusschen geheimzinnig. Aan de deur klopte hij haar op den schouder en fluisterde: ‘Proficiat, Clementine.... Proficiat!’

Zij meende in de opwelling van haar blijdschap naar mijnheerke te loopen om hem te bedanken. Neen, dat kon ze nu toch niet. De judas had haar al dien tijd bedrogen en belogen, zij bevroedde nu maar hoe dicht zij bij haar ongeluk had gestaan. Zij ging terug in de keuken zitten en maalde koffie.

XV.

Half October liep het af met Louis Charles Gérard Parmentier. Dokter Vertessen bezocht hem den laatsten keer rond twee uur. 's Avonds was de pastoor gekomen

en had hem bediend. Tegen negen uur kwam Rikus om te waken. Met hun twee zaten ze weer in de keuken, ieder langs zijn kant van de kachel, in eigen gepeinzen verzonken. Rikus rekende in zijn hoofd. Clementine zat met de gevouwen handen, waarin zij een rozenkrans hield, op haar dikken buik, voor zich te kijken, en dacht aan morgen. En aan overmorgen. De notaris had laten vragen hoe ver het met mijnheerke stond, en had gezegd dat ze hem aanstonds in den vroegen morgen moesten verwittigen als er 's nachts wat voorviel. Clementine overlegde alles. Alle deuren en kasten waren gesloten, ze zou de sleutels morgen dadelijk aan den notaris geven. Niemand had zijn neus te steken in hààr huis. Ze moest ook terugdenken aan den tijd toen ze als jong meisje bij madame Beuckelaers gekomen was. Nu was ze negen en vijftig. Al haar werk, al haar zorg, had maar één doel gehad, en morgen zou nu dat doel bereikt zijn. Clementine zuchtte van innig welbehagen. Ze ging naar de kast, nam er de flesch jenever uit, die ze in den morgen gehaald had voor de begrafenis, en schonk voor Rikus en voor zich zelf een glaasje vol. Rikus kipte het door zijn keel alsof het zijn eigen jenever was, en zelf schonk hij zich een tweede in. Hij sprak geen woord. Later vielen ze beiden in slaap, Clementine

met het hoofd scheef op de borst gezakt, en zij zeeverde lichtelijk over haar kin. Een grijze haarbles hing over haar gezicht, en bengelde mee als haar hoofd naar links of rechts sloeg. Haar buik zwol zienderoogen op en af met haar adem. Rikus leunde den kop tegen den wand, hield den mond wijd open, en ronkte. Zooals ze daar nu zaten was hun voorkomen leelijk. Het wekkertje op den schoorsteen tikte maar voort: rap-rap-rap-rap.....

Rond één uur werd Clementine wakker. Ze veegde met den rug van haar hand haar natte kin af, en keek slaapverwezen voor zich. De lamp was bijna leeggebrand en de wiek stonk. Zij gaapte, had hoofdpijn, en zij stak de lamp aan die gewoonlijk bij mijnheerke stond. Nu brandde daar een nachtlichtje. Zij hoorde meteen een zacht gekreun in de andere kamer. Zij luisterde aan de deur, dacht even na of ze zou gaan zien, dronk een glas water, en ging naar den zieke. Zij stond over het bed gebogen, keek met een vies gevoel naar het kale kopje en het dunne gezichtje van mijnheerke, die met de oogen toe lag, en bij iedere korte en stootende ademhaling kwam er een klein gorgelend geluid uit zijn keel. Het nachtlichtje wierp een flauwe schemering door de kamer. Het rook er benauwd, naar medicijn en naar den toiletemmer. Clementine blikte even naar

het fleschje op de tafel. De dokter had gezegd.... Neen, dat diende nu voor niets meer. Zij keek nog eens naar het smalle gezichtje, en trok dan zachtjes den rand van de dekens over zijn mond en over zijn gezicht. Een uur vroeger of later.... Zij deed het voorzichtig, alsof ze bang was dat hij het zou gewaar worden. Een oogenblik bleef ze nog staan. Het reutelend geluidje had opgehouden. Zij ging terug naar de keuken.

Rikus zat daar klaar wakker. Hij keek haar aan en vroeg:

- 'Is hij nog niet dood?'

Neen, schuddekopte ze. Daarop dronk ze nog een glas water, zette zich terug op haar stoel, naim den rozenkrans weer tusschen de vingers, en sliep. Rikus ging even buiten om tegen den gevel te wateren. Hij schraapte zijn keel en spuwde ver weg in den donker. De hemel stond vol sterren. In het dorp blaften een paar honden, en op den toren sloeg het uur. Hij schudde zich van de kilte toen hij terug binnenkwam, dronk nog een borrel en stopte zijn pijp. Alles was stil.

Rond zes uur schoot Rikus wakker met een vuilen, plakkerigen mond. Hij had tegen de kachelroeden gelegen en zijn arm sliep. Hij had iets zots gedroomd en was er geheel verdwaasd van. Clementine sliep met het

hoofd op de tafel. Op zijn kousen ging hij nu zelf kijken in de andere kamer, kwam dadelijk terug, klopte haar op den schouder en fluisterde: ‘Nu is hij dood.’ Clementine stond recht, wreef aan haar oogen en zegde, met een dikke stem: ‘Goddank, Rikus!’

XVI.

Te zeven uur was Rikus al bij den notaris. Die liet weten dat hij in den namiddag zou komen, en dat hij er op rekende dat alles in het sterfhuis zou blijven liggen zooals het was. De doodsklokken werden geluid. Mijnheerke werd gelijkt. Rikus ging naar huis om zijn beste kleeren aan te trekken, en tegen den noen was hij terug. Hij werd door Clementine belast met al de boodschappen die er te doen waren.

Rond drie uur kwam notaris Claessens, vergezeld van den pastoor, van nog een anderen priester, en van de bejaarde dame, die het jaar te voren had gezegd dat zij familie van mijnheerke was. Clementine keek verwonderd. Wat kwamen die hier doenp De notaris, zonder haar iets te vragen, bracht zijn volk in het salon, verzocht

hen plaats te nemen, ook Clementine, precies of daar alles van hem was. Dan ging hij zelf achter de tafel zitten, opende langzaam zijn aktentasch, nam daaruit een witten omslag, en zegde: ‘Mijnheer Parmentier heeft mij gevraagd zijn testament voor te lezen onmiddellijk na zijn overlijden, in zijn eigen huis, nog voor de begrafenis. Hij heeft mij aangesteld als zijn testamentuitvoerder.’ Dan plaatste hij rustig zijn gouden lorgnet op zijn neus, plooide het papier open, en begon te lezen: ‘In den naam des Vaders en des Zoons en des Heiligen Geestes, amen, dit is mijn testament....’ Clementine maakte een kruisje. En de notaris las..... De pastoor.... zooveel.... de verre nicht.... zooveel.... het weezengesticht.... Het was zeer uitvoerig wat hij las, en hoe verder hij ging hoe starrer Clementine hem met wijd opengespalkte oogen begon aan te kijken, en opeens begreep ze niets meer, de zin van de woorden drong niet meer tot haar door, het warrelde dooreen in haar hoofd alsof daar iets kapot gesprongen was. Tot ze plots haar naam hoorde....’ Clementine Geeraerts.... de kleeren van madame Parmentier zaliger.... levenslang vast verblijf in het godshuis te Leuven.... Rikus Geeraerts.. . winterjas met astrakankraag....’. Daar was wel iets kapot gesprongen in haar hart, want al haar bloed

vloeide er uit weg. Zij roerde niet, ademde zelfs niet.

- ‘Dat is alles,’ zegde de notaris, zonder iemand te bezien. Hij stak zijn lorgnet weer in zijn vestzakje, stond recht, stopte de papieren terug in zijn tasch, en hij ging de deur uit. De anderen volgden. Geen mensch zegde een woord tegen Clementine, of dacht er aan het lijk even te gaan groeten.

XVII.

Daarmee is mijn verhaal ten einde. Er blijft nu nog alleen over: Clementine.

Toen de notaris met de anderen het salon verlaten had bleef zij roerloos op haar stoel zitten. Zij dacht er zelfs niet aan de voordeur te gaan openen en ze buiten te laten. Zij bleef zitten, het hoofd een beetje naar links gebogen, de handen gevouwen over haar ronden buik, zij keek versuft naeur de plaats waar de notaris gezeten had alsof die daar nog zat, en zij deed een poging met de lippen om te vragen: ‘Wablieft?’ Zij kon niet denken of iets beseffen. Al klonken nu achteraf de woorden van den notaris lettergreep voor lettergreep

in haar hoofd, tegen haar hersens, als hamerslagen, zij verstond er toch den zin nog niet geheel van. Ditmaal was het geen schok dien zij kreeg, zooals op den dag toen Emma haar huwelijk aankondigde, zooals op den dag toen mijnheerke van zijn testament sprak, het was dezen keer een algeheele vernietiging. Alles stortte ineen van wat ze veertig jaar lang had nagestreefd, gedroomd, opgebouwd. Nu was er niets meer.....

De deur ging stil open, en Rikus stond daar. Hij keek haar een oogenblik wachtend aan.

- 'Wel?'

Langzaam keerde zij het hoofd naar hem toe. Zij herkende Rikus. Het werd klaarder in haar hoofd. En zij kwam tot haar zelf doordat een felle woede in haar op; steeg tegen Rikus.

- 'Wel, Clementine?'
- 'Niks!'
- 'Watte.... niks?'
- 'Ja!.... Niks! Niks! Niks!.... Ge krijgt zijn winterjas.... Zijt ge niet kontent?'

Rikus kon een oogenblik niet spreken.

- 'En gij?'
- 'Ga het hem zelf vragen!.... hij ligt daar

naast.... Ik ga naar het armengesticht te Leuven....'

- 'En is dat alles?'
- 'Foert!'

Hij bleef haar een minuut lang onthutst staan aangapen en brak dan ineen slos: 'Wel gotfer gotfer gotfer milliard de nondedju!!!....' Hij smakte de deur dicht, en in de gang sloeg hij met de vuist een grooten bloempot van zijn staander. Hij deed zich geweldig zeer en vloekte daarop nog harder.

XVIII.

Hoe lang Clementine in deze bittere ure van haar leed daar nu zit, op den stoel naast het raam, - zij heeft er zelf geen besef van. Het is doodstil in het kasteelke. Rikus is weggegaan door den tuin, grommelend en vloekend, en hij heeft het straathekken zoo dwaas toegeslagen dat de klink er af gebroken is. Op de straat hooren de menschen hem vloeken als iemand die stapelgek geworden is. Clementine is nu alleen op het kasteelke, alleen met het doode mijnheerke in de andere kamer. Zij voelt zich uitgehold. Het begint in de kamer te

grauwdonkeren. Haar blikken glijden nu, van de plaats waar notaris Claessens heeft gezeten, langs den muur en daar blijven ze staan op het portret van madame Parmentier zaliger. Een lange poos kijkt ze met starren blik naar dat portret, waarop madame staat afgebeeld met een wit bont om de schouders, eer zij begrijpt wat het is. Die witte vos.... ja, die ligt boven in de kleerkast, waarvan de notaris nu den sleutel heeft, in een doos.... Als ze alleen was heeft ze dat bont soms omgehangen, heeft zich voor den spiegel gebogen, en heeft gezegd: 'Oui madame!.... Certainement madame!....' met een fijnen mond. Naar gelang de schemering aandikt, schijnt het bleeke gezicht van het portret scherper naar voren te treden, schijnt het spottend te loeren naar Clementine. Nu schrikt ze ineens op, net als toen Rikus daar straks vloekte. Zij staat recht, gaat voor het portret staan, en met een stem die geen klank heeft: sist ze: 'Ros!.... Gij leelijke ouwe ros!.... Gij zijt de schuld van alles!' Zij spuwt op het portret, twee drie keeren. Daarna zakt ze weer terug op haar stoel, gedachteloos, leeg.

In de keuken valt er iets op den vloer.... Een kat?

Zij doet in de gang de voordeur op slot, stoot met den voet de scherven weg van den vernielden bloempot, en treedt in de keuken. Zij steekt de lamp aan, plaatst

die op de tafel, en blikt dan verloren rond naar wat ze moet doen. En wanneer ze al de vertrouwelijke dingen van elken dag, van heel haar verleden, in den warmen schijn van het lamplicht om zich ziet, beseft ze de volle maat van haar ongeluk.

Dan is Clementine beginnen te kreunen, een bevend, hokkend geluid dat met korte halen door haar toegeschroefde keel gezogen kwam.... *èheu*.... ....*èheu*.... altijd door, met bijna niets menschelijks in den klank. Zonder dat ze wist wat zij deed, begon ze een paar borden en tassen te wasschen in de kom op den pompsteen. Als dat gedaan was kwam ze voor de kachel staan, aldoor kreunend - *èheu*.... *èheu*.... en legde de handen op de kromme handvatten van het deksel. Haar gezicht rond de oogen was nu dik rood opgezwollen. En ineens hield haar steunen op. Haar dwaze blik keek star, recht en hard, en met een plotsen stap was ze bij de tusschendeur, rukte die open, en stond in de kamer bij het lijk van mijnheerke Parmentier.

Naast het bed, op een tafeltje, stond een kruisefiks tusschen twee gewijde kaarsen, waarvan er een brandde. Het doode gezichtje van mijnheerke Parmentier, met de donkere holten om de ingevallen oogen, lag zoetjes op het kussen, met een kerkboek onder de kin om zijn

mond niet laten open te vallen. Clementine zelf had dit zoo gedaan, en het was ook haar eigen kerkboek. Zijn bleeke handjes waren schoon saamgevouwen en met een rozenkrans omwonden, Clementine's rozenkrans, en het magere lijk maakte maar een kleine bulting onder de dekens. Op zijn kin stonden dik de witte stoppelhaartjes. Het bleeke neusje stak spits omhoog, en daar het kaarsevlammetje door het plotse binnenkomen van Clementine weg en weer flikkerde, maakte de schaduw van het gezicht en het neusje gekke sprongetjes tegen den muur.

Clementine stond voor het lijk van mijnheerke. Al haar zenuwen brandden en trilden van haat, van machtelooze woede. En het kwam bijna als een reuteling door haar keel toen ze, eerst zacht, en stilaan harder begon te schelden: ‘O, gij leelijke loeder!.... O, gij verdommelijke schurk!.... Kon ik u nog maar eens de keel toenijpen!.... Kon ik u de oogen nog eens uit uw kop krabben!.... Gij dief! Gij bedrieger! Gij schijnheilige wijventoeker!.... Ge hebt mijn eer gestolen! Ge hebt me verkracht! Ge hebt mijn fortuin weggegeven!.... Bandiet! Vagebond! Dief!.... Moest ik dààrom mijn eigen kerkboek onder uw leelijk bakkes steken!.... Daar! Daar! Daar!....’ En drie keeren

Ernest Claes, *Clementine*

gaf zij met haar open hand een klets tegen den dooden kop van mijnheerke. Het kerkboek vloog door de kamer, een paar doodsprentjes lagen links en rechts, het hoofd zakte schuins weg, en nu was het net of mijnheerke keek naar Clementine, en grimlachte, lijk vroeger. Zij liep als een razende horzel inde kamer weg en weer, ziedend van woede, schopte een stoel weg, haar schaduw danste langs de muren, en van op een afstand stak ze beschuldigend den vinger naar hem uit: 'Durf zeggen, valsche judas, dat het niet waar is dat ge me beloofd hebt te trouwen, dat alles voor mij zou zijn!.... Durf zeggen dat het niet waar is!.... Schurk! Dief! Smeerlap! Wat hebt ge met mijn erfdeel van madame gedaan!.... En gij lacht nog!.... Watte!.... Ik wil zelf in de hel komenals gij er ook maar in zijt!....' Zij gilde nu hoog en scherp met een vreemde heesche stem. En opeens in een toppunt van razernij, scharrelde zij al haar rokken hoog op, een lint knakte, haar blauwe wollen broek viel op haar voeten, en met den rug half naar mijnheerke gekeerd, kletste ze met de vlakke hand driemaal achtereen op haar bloot achterwerk en schreeuwde: '*Dàt* is voor u! *Dàt* is voor u! *Dàt* is voor u!' zooals het gemeen vrouwvolk dat bij ruzies doet om zijn verachting uit te drukken. Maar zij zag plots in den spiegel tegen den schoorsteen

haar eigen naaktheid, schrok ervan ineen, werd meteen stil, en maakte een kruis.

De buitendeur van de keuken ging open. De vroegere knecht Lievens, Jan Saenen met zijn vrouw en zijn dochter, het hulpmeisje met haar vader, en nog een paar dorpelingen, kwamen binnen om den rozenkrans te bidden. Clementine schopte haastig met den voet haar broek onder mijnheerke's bed en raapte het kerkboek op.

De vrouw van Jan Saenen bad voor. Zij zat bij de deur tusschen de twee kamers. Op een paar na zaten ze allemaal in de sterfkamer met het gezicht naar het lijk gekeerd. Clementine had het laken over den scheef gezakten kop van mijnheerke getrokken, en ook de andere gewijde kaars aangestoken. Zij zat vooraan, het dichtst bij het bed, en men hoorde haar stem boven de andere bidders uit.

De rozenkrans was geëindigd, en de vrouw bad als slot: ‘O Godt wiens bermhertigheden zonder getal zijn, verleent aen de ziele van uwen dienaer vergiffenisse van alle zonden op dat zij de quytscheldinge daer zy altyt heeft naer verlangt door onze meedoogende smeekinge moge verkrijgen, die leeft en heerschapt in alle eeuwen der eeuwen, amen.

Dag van gramschap en ellenden
Die des waerelts loop zal enden
En verbranden zal tot asch
Al wat hier beneden.....'

- 'O, gij schandalige..... schurk! Dief! Moordenaar! Valschaard!....'

XIX.

Den dag dat Louis Charles Gérard Parmentier begraven werd, hebben ze Clementine weggevoerd naar het krankzinnigengesticht te Melle bij Gent. Daar zit zij nu. Zij leeft er in een afgescheiden paviljoen van zachtaardige krankzinnigen, een zevental vrouwen onder de hoede van Zuster Anyse, zij doet heel gewoon, werkt mee, en het is enkel als zij begint te vertellen van haar fortuin, van haar kasteel, en dat zij een bedrogen jonge dochter is, dat ge kunt merken hoe stapelgek ze eigenlijk is.

Van tijd tot tijd komt zij uit haar kamertje in de gemeenschappelijke zitkamer, waarop al de deuren uitgeven, opgetooid, uit de nagelaten kleeren van madame Parmentier zaliger, met een oude japon, tot

op den draad versleten, en met een ouderwetsch hoedje op haar grijs hoofd. De eerste keeren schrokken de andere krankzinnige vrouwen toen zij haar zoo zagen verschijnen, als een dame, maar ze waren er spoedig aan gewend. Clementine zet zich dan op de bank te midden van de anderen, zij knikt voornaam naar links, knikt voornaam naar rechts, met een fijn mondje, en zegt met zachte stem: ‘Oui madame!.... Certainement madame!....’ De anderen hebben dat gauw van haar afgeleerd, vinden het zeer deftig, en zoodra Clementine nu verschijnt in haar dameskleeren, spoedt zich elk van hen naar haar kamertje, en komt terug, de eene met een kleurigen lap of met een stuk gordijn om het hoofd, de andere met een beddesprei om de schouders, met den overschot van een verneuteld hoedje op het hoofd, en met zeven zitten ze daar, drie op de eene bank, met Clementine in het midden, en vier op de bank daar vlak tegenover. Zij wachten in spanning, met de vreemde kinderblikken op Clementine gericht, tot deze naar links en rechts buigt en zegt: ‘Oui madame!.... Certainement madame!....’ en dan herhalen ze allemaal samen, deftig het hoofd buigend naar elkaar toe, zachtjes, met een tootmondje: ‘Oui madame!.... Certainement madame!...’

Geen enkele van die vrouwen kent Fransch.

Ernest Claes, *Clementine*

XX.

En nu zijn er misschien die, bij het lezen van dit dwaze verhaal, eerder sympathie zullen voelen voor Clementine dan voor Louis Charles Gérard Parmentier. Ze zullen het gedrag van dezen laatste misschien laken, en oordeelen dat hij voor iemand als Clementine, die hem dan toch jaren lang op zulke voorbeeldige wijze had verzorgd en opgepast, wat meer had kunnen doen dan haar een plaatsje te verzekeren in een godshuis. Akkoord. Of liever, ik wil daar zoo ver niet over denken. Men overwege ten andere dat Clementine, ook indien zij de erfenis had gekregen, alevel zou krankzinnig geworden zijn. Alles wees daarop. Zij is trouwens zeer goed verzorgd te Melle, een rustige plaats, die ik iedereen kan aanbevelen om er zijn laatste levensjaren door te brengen. En men kan bovendien niet ontkennen dat er in de handelwijze van mijnheerke een zekere humor lag. Het heele geval doet mij lachen.